

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1914.

Första kammaren.

Nr 6.

Fredagen den 23 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Petersson* avlämnade

dels Kungl. Maj:ts nådiga skrivelse angående förordnande av en statsrådsledamot att utöva den befattning med riksdagsärenden, som enligt § 46 riksdagsordningen tillkommer en ledamot av statsrådet;

dels ock Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner:

nr 2, angående fastställande av postverkets stat för driftkostnader år 1915, och

nr 3, angående fastställande av telegrafverkets stat för driftkostnader år 1915.

Justerades protokollen för den 16 och 17 i denna månad.

Föredrogs ånyo Kungl. Maj:ts den 16 innevarande månad bordlagda nådiga proposition nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov. *Statsverkspropositionen.*

Herr Trygger: Herr talman! Mina herrar! Sällan om ens någonsin har inom vårt land spänningen i sinnena varit större än under sistlidna höst. Hos stora massor av vårt folk, där förut en annan uppfattning gjort sig gällande, har man så småningom kommit ifrån den ståndpunkt, som hans excellens utrikesministern gav uttryck åt under den första remissdebatt, vari den nuvarande regeringen deltog, nämligen att ett upphävande av ett riksdagens beslut om upprätthållandet av vår flottas stridsvärde kunde ske utan att Sveriges utrikespolitiska ställning därigenom i någon mån försämrades. Sant är, att utrikesministern icke direkt gav sitt uttalande denna avfattning, men vad han yttrade i förening med hans tillstyrkan av pansarbåtsbeslutets upphävande måste tolkas på detta sätt. Man har även inom liberala kretsar icke heller längre velat slå sig till

Första kammarens protokoll 1914. Nr 6.

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

ro vid utrikesministerns vid samma tillfälle sannerligen icke alltför spiritueellt avfattade löfte, »att vad som än må komma att ske, detsamma om möjligt icke skall komma oförberett över våra huvuden». Visserligen hava vi nyligen erfarit, att den nuvarande regeringen såsom en demokratisk programpunkt framställt satsen, att alla slags löften skola hållas i helgd, något varom jag i det följande skall be att få närmare yttra mig, men de världspolitiska händelser, som sedan början av 1912 inträffat, hava trots utrikesministerns löfte, icke varit ägnade att hos den tänkande delen av Sveriges folk skapa en känsla av trygghet för vår nationella tillvaro, så länge vi ej vidtagit den omgestaltning av vårt försvarsäsende, som sakkunskap och erfarenhet anse nödvändig. Det har därför ock varit med stigande oro, som vårt folk bevittnat, hurusom å ena sidan alla mera genomgripande åtgärder till försvarets stärkande av den nuvarande regeringen skjutits undan i avbidan på försvarsberedningarnas utredning samt å andra sidan dessa beredningar, som tillsattes i december 1911, ännu alltjämt icke på någon punkt hunnit framlägga något slutligt förslag. Konungens trontal har lika litet som den Kungl. propositionen angående statsverkets tillstånd och behov ryckt bort den slöja, som fortfarande vilar över vår försvarsfråga. I trontalet förekommer det uttalande, att »beträffande den viktiga frågan om förbättringar i försvarsväsendet skola för Eder framläggas förslag, sedan sådana utarbetats och efter föregående vederbörlig behandling blivit av mig prövade». Denna konungens förklaring betonar visserligen, att det förslag till försvarsväsendets omdaning till lands och till sjöss, som konungen ämnar framlägga, skall framgå ur en föregången granskning av sakkunniga myndigheter, men den lämnar icke någon som helst upplysning, huruvida Kungl. Maj:ts regering ännu enat sig om att tillstyrka ett förslag, som kan antagas vinna de sakkunniga myndigheternas godkännande. Och vad statsverkspropositionen angår, lämnas däri ingen annan ledning till situationens bedömande än att efter tionde huvudtiteln upptages en post »reserverade medel till försvarskostnader» samt under femte huvudtiteln under rubriken »krigsfartygsmateriel» äskas på extra stat för år 1915 ett anslag av 3,000,000 kronor.

I fråga om det förra anslaget å 5,000,000 kronor yttrar föredraganden: »Cheferna för lantförsvars- och sjöförsvarsdepartementen hava meddelat mig att de hava för avsikt att framdeles underställa Eders Kungl. Maj:ts prövning förslag till förbättringar i rikets försvarsväsende, avsedda att föreläggas riksdagen innevarande år. Till mötande av kostnader, som påkallas av förslagens realiserande, torde till 1915 års statsreglering böra nu reserveras ett belopp av 5,000,000 kronor.» Beträffande åter förslaget om 3,000,000 till krigsfartygsmateriel har sjöministern — som bland statsrådets medlemmar varit den, som ådagalagt den största förskräckelsen för att föregripa

försvarsberedningarnas utlåtande — meddelat den fägnessamma nyheten, att alternativa förslag (enligt vad ryktet förmåler mer än ett tiotal alternativ), avseende ej blott pansarfartyg utan även vissa andra fartyg, däribland jämväl jagare och undervattensbåtar, kunnat remitteras till vissa marinens myndigheter för yttrande. Och tillägger sjöministern. »Det torde vara att förvänta att, sedan dylikt yttrande inkommit, slutligt förslag till flottplan, omfattande i främsta rummet kustflottans storlek och sammansättning jämte därefter avpassad plan för nybyggnad av krigsfartygsmateriel och beräkning av årligt anslag för sådan nybyggnad ävensom planer för äldre materiels överförande från kustflottan till 2:dra linjen eller utrangering, skall kunna av försvarsberedningarna avgivas så tidigt, att förslag i detta ämne må kunna i samband med andra på försvarsutredningen grundade förslag till försvarsväsendets ordnande föreläggas innevarande års riksdag.»

Vad som nu anförts visar, att om man vill vinna någon verklig inblick i försvarsfrågans nuvarande läge, måste man lämna dessa officiella aktstycken och rikta uppmärksamheten på en publikation, vari återgives ett tal i försvarsfrågan, som av statsminister Karl Staaff hölls i Karlskrona den 21 december 1913. Statsministern har däri gjort en axplockning ur försvarsberedningarnas förberedande utlåtanden och framlägger med stöd därav en del tankar, vilka förklaras utgöra grundvalen för regeringens arbete i försvarsfrågan. Meningen torde alltså vara, att förslag i den angivna riktningen komma att utarbetas och underställas vederbörande militära myndigheters granskning samt framläggas för Riksdagen, därest dessa förslag vinna konungens godkännande.

Utgångspunkten för statsministerns och därmed regeringens behandling av försvarsfrågan är den, att vårt svenska folk skulle i själva verket bestå av tvenne nationer, skilda åt genom ett stort förmögenhetsstreck. Var emellertid det strecket går, har man svårt att få klart för sig genom statsministerns anförande. Fäster man sig vid den källa, varur han hämtat denna mörka tanke om de tvenne nationerna, skulle man tro, att gränsen ginge mellan fattigdom och nöd å ena sidan samt en dräglig ekonomisk tillvaro å den andra. Ser man åter på de konsekvenser han dragit ur befintligheten av denna svenska folkets delade nationalitet, måste gränsen anses gå på ett helt annat sätt, så att på ena sidan komme ett relativt fåtal svenska innebyggare, som innehava en mera betydande förmögenhet eller en mera avsevärd inkomst, medan den andra sidan intoges av svenska folkets ojämförligt större flertal. Vad som verkligen varit statsministerns mening är emellertid av mindre intresse än själva denna tudelning av vårt svenska folk. För min del vill jag hålla före, att om det vore berättigat — något som jag bestrider — att uppdelat det svenska folket i nationer, kunde man icke begränsa sig till två nationer, utan måste jämväl med-

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

taga en tredje, bestående av dem, som genom sina uttalanden och gärningar skapa missämja och ovilja mellan de båda andra. Statsministerns uppträdande synes ej så sällan vara ägnat att väcka den, såsom jag hoppas, felaktiga föreställningen, att denna tredje nation ingalunda är för statsministern alldeles främmande.

Man skulle kunna befara, att mycket gott ej skulle vara för rikets försvar att vänta av en regering, vars ledande man ansett sig hava upptäckt inom vårt gamla svenska folk icke en utan tvenne nationer och som i sin samtidiga egenskap av chef för ett stort och mäktigt parti kompletterat satsen om denna folkets uppdelning med det påståendet, att man genom beredandet av fördelar åt den ena av dessa förmenta nationer borde söka åstadkomma, att vårt land bleve allt mera värt att värnas av sina söner. Jag vill emellertid ej tro annat, än att vårt fosterland för alla sina söner, som ej äro vettlösa eller fosterlandsförrädare, nu liksom tillförne under Sveriges historia, framstår såsom fullt värt att försvaras och bevaras för oss och våra efterkommande, detta oberoende av om den enes eller andres privata förmåner inom landet äro större eller mindre. Jag vågar och hoppas, att statsministern vid sina uttalanden lagt mindre vikt vid vad han sagt än vid det mål, som han förklarat sig hava velat med sitt föredrag befordra.

Övergår jag nu till det av statsministern skisserade programmet, vad lantförsvaret angår, måste jag skänka mitt erkännande åt statsministerns påpekande av behovet av vår armés kvantitativa förstärkning genom bildande av reservtrupper samt kvalitativa utveckling genom bland annat bättre underbefäl, nya tekniska hjälpmedel, förbättrad och kompletterad utrustning, vinterutbildning för infanteriet och förlängd övningstid för vissa specialvapen. Dessa åtgärder innebära emellertid ej några nya uppslag; de hava varit ifrågasatta förut, några till och med flera gånger. De hava dock aldrig lyckats vinna Riksdagens bifall, bekämpade som de varit av bland andra statsministern själv. Sålunda tillhörde statsministern det av en framstående ledamot på Andra kammarens stockholmsbänk, numera ledamot av denna kammare så träffande karakteriserade uppskovsparti, vilket bekämpade den vid 1901 års riksdag framlagda Kungl. propositionen om förbättrad härordning, vilken proposition såväl tillgodosåg behovet av övningstid samt organisationen av reservtrupper som möjliggjorde vinterutbildning.

Men har statsministern numera intagit en för försvaret gynnsammare ståndpunkt i nu nämnda avseenden, synes han däremot ännu icke lyckats komma till insikt om den för arméns såväl kvantitativa som kvalitativa förstärkning grundläggande betydelsen av infanteriets övningstid. Statsministern, som talar om anskaffandet av »en andra armé» genom organisation av reservtrupper, förklarar visserligen med rätta, att för denna armé fordras befäl, utrustning och vapen, men då han kommer till övningen

av de äldre värnpliktiga, som skola ingå i denna armé, finner han väl »någon» sådan övning önskvärd men synbarligen ej nödvändig. Och dock är icke ens en sådan repetitionsövning tillräcklig, utan det är jämväl erforderligt, att dessa värnpliktiga förut erhållit en grundlig första utbildning, så att densamma icke blåst bort utan fortfarande sitter i, när deras tjänst skall anlitas. Utan dessa förutsättningar blir statsministerns »andra armé» ingenting annat än ett slags landstorm och större delen av de 25,000,000 å 26,000,000 kronor, som statsministern ville anslå till reservernas utrustning, skulle under sådana förhållanden säkerligen kunna användas på ett för rikets försvar gagneligare sätt.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Statsministerns underskattande av övningstidens betydelse framlyser även i hans uttalande angående underbefälsfrågan. Det må villigt erkännas, att denna fråga kräver en snar lösning, men att, såsom statsministern gör, påstå, att den »största bristen i kvalitativt hänseende är den, som gäller underbefälsförhållandena» och att »det kan slås fast såsom något ovedersägligt, att vår viktigaste militära kvalitetsfråga är underbefälsfrågan», är att ställa det verkliga sakförhållandet rent av på huvudet. Trots sakens »ovedersäglighet» synes statsministern emellertid icke våga lita på annat stöd för sin mening än från majoriteten inom försvarsberedningarna, och detta med skäl, ty fackmännen torde vara eniga därom, att i jämförelse med frågan om övningstiden är och förblir underbefälsfrågan underordnad. Denna underbefälsfrågans ställning framgår för övrigt även därav, att denna frågas lösning till mycket stor del är beroende av huru övningstiden ordnas, ja, icke torde kunna slutgiltigt lösas utan att övningstiden också fixeras. Statsministerns antydningar i fråga om underbefälsfrågan äro för övrigt — helt naturligt, då de ej anknyta sig till någon bestämd övningstid — så svävande, att de undandraga sig en ingående kritik.

Märker man sålunda redan vid statsministerns behandling av frågan om reservtrupper och underbefäl, att han saknar blick för vad utbildningen innebär, och vad den betyder, framgår detta till full klarhet i hans uttalande om infanteriets övnings-tid. Att övningstidens otillräcklighet för de nuvarande utbildningsgrenarna skulle utan vidare av honom erkännas, var ju knappt att vänta efter 1911 års yttranden. Statsministern har däremot medgivit, att övningstiden måste ökas med hänsyn till en nödvändig utbildningsgren, som för närvarande fattas, nämligen vinterutbildningen. De båda alternativ till övnings-tidens förlängning, som i nämnda hänseende framläggas, synas ådagalägga, att statsministern anser inlärandet av vissa tekniska färdigheter som det vid utbildningen väsentliga. Däremot torde han ha förbisett vad man skulle vilja kalla krigsmanskap eller soldatens förvärvade förmåga att finna sig till rätta under krigets olika situationer. Detta krigsmanskap, som bland annat yttrar sig i självförtroende och förmåga att av eget initiativ

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

handla i det helas intresse, förvärvas endast genom en längre sammanhängande utbildning, som ger tillfälle att smälta och tillämpa det inlärdade vid ett flertal övningar. Det ej för hastigt utan grundligt inhämtade samt därefter många gånger repeterade är först i stånd att ge utbildningen ett bestående värde. Redan från denna synpunkt sett, kan den av statsministern ifrågasatta delade rekrytskolan icke godkännas. Även statsministerns andra alternativ är, ehuru överlägset det förra, otillfredsställande med hänsyn till truppförbandsutbildning och krigsberedskap. Vill man ha ett gott resultat av vad vårt folk offrar för försvaret, bör övningstiden sålunda utsträckas utöver vad statsministern ifrågasatt.

Däremot måste jag såsom vilseledande beteckna statsministerns förklaring, att inom vissa kretsar den mening gjorde sig gällande, att om infanteriet får längre övningstid, äro andra reformer föga påkallade — för såvitt nämligen statsministern avser fackkretsar. Inom dessa har man blott hävdadt den ståndpunkten, att övningstiden — och särskilt den för infanteriet — är den grundval, på vilken härordningen skall byggas. Att uppskjuta grundens läggande men söka resa byggnaden i övrigt strider icke blott mot den jämväl av statsministern proklamerade planmässigheten, utan ett sådant tillvägagående är ock oekonomiskt och opraktiskt för att icke säga oförnuftigt.

Till vad jag förut i den delen anfört ifråga om reservtrupper och underbefäl, må här tillfogas, att övningstiden för infanteriet även kan komma att ingående inverka på infanteriets organisation samt att även övningstiden för specialvapnen är i viss mån beroende av, huru infanteriet får sin övningstid förlagd.

Jag vill icke upptaga tiden med att ingå på statsministerns underlåtenhet att yttra sig om landstormen. Denna kan ju hava sin grund i nödvändigheten av begränsning i föredraget. Endast det må här påpekas, att om landstormen skall kunna fylla sin uppgift att utgöra ett lokalförsvar och stödja linje- och reservarméernas mobilisering, fordras icke blott obligatoriska övningar och en starkare organisation, utan framför allt att den värnpliktige redan från början erhållit en grundlig soldatutbildning.

Har statsministern förbigått landstormen, så har han däremot tydligt uttalat, att regeringen haft sin uppmärksamhet riktad på arméns krigsberedskap. Icke dess mindre behandlas denna fråga ganska flyktigt. Så t. ex. har han icke ett ord att säga om, huru våra fästningar skola få erforderliga säkerhetsbesättningar. Det vill nästan synas som om statsministern ansåge, att det ojämförligt viktigaste ur krigsberedskapssynpunkt vore att ha all utrustning färdig. Huru nödvändigt detta än är, huru stor betydelse det utan tvivel har att t. ex. bygga strategiska järnvägar eller vidtaga andra dylika åtgärder, säkert är, att förutsättningen för nyttan av dessa anordningar är ett dugligt levande för-

svar. Detta synes statsministern själv framhålla, när han avväger arméns och flottans inbördes betydelse för landets försvar. Han motiverar därvid förläggandet av försvarets tyngdpunkt till armén med följande ord: »Ty för ett icke rikt land som vårt måste i ännu högre grad än för andra länder folkets levande kraft utgöra huvudtillgången för försvaret, och denna tillgång kan endast av armén fullt utnyttjas». Denna riktiga uppfattning av den levande kraftens övervägande betydelse för lantförsvaret saknar man helt och hållet längre fram i statsministerns föredrag. Från vår historia erinra vi oss, hurusom konung Sigismund lyckats glömma sin konungaed på vägen mellan Uppsala och Stockholm; herr statsministern synes ha ett än svagare minne än denna konung, ty innan han i sitt föredrag kommit till övningsstid och krigsberedskap, har han redan glömt bort, vad han i dess början erkänt, nämligen att det levande försvaret, d. v. s. tillräckliga trupper med verklig utbildning och ständig tillgänglighet, är det varpå vårt lantförsvar i första och sista rummet måste vila. Utan denna grundval för försvaret utgöra strategiska vägar och järnvägar blott medel för fienden att lättare tränga in i vårt land och hopade förråd och vapen bliva arsenaler, ur vilka våra fiender hämta ökade möjligheter att tillintetgöra vårt nationella oberoende.

Vad därefter beträffar regeringens ställning till vårt sjöförsvar, har statsministern medgivit, att en krigsflotta är oundgänglig för Sveriges försvar, enär utan samverkan med en flotta vår armé icke skulle ha utsikt att kunna möta fientliga landstigningsförsök. Statsministern drager emellertid icke konsekvenserna av detta sitt uttalande, utan ställer i utsikt en nedskrivning icke blott av flottans stridsvärde utan även av dess verksamhetsområde. Även för den, som icke är fackman, måste det vara uppenbart, att vårt riksförsvar därigenom utsättes för synnerligen stora faror. Flottan förklaras oundgänglig, men likväl får den ej tillgodoses så, att den kan fylla sin uppgift.

Icke heller flottans betydelse som neutralitetsskydd och skydd under krigiska förvecklingar för våra förbindelser med den övriga världen har vunnit vederbörligt beaktande. Detta trots det att statsministern för ett år sedan genom flottans utrustande visade, att han ansåg densamma hava stor betydelse för landets skydd vid internationella förvecklingar. Enligt min mening vore det en för vårt land ödesdiger politik att underlåta att efter måttet av våra krafter upprätthålla en slagfärdig kustflotta, som ägde förmåga att uppträda vid de platser å vår kust, där dess närvaro är behöfvig för att förhindra, fördröja eller försvåra en fiendes landstigning. Endast om man äger en dylik flotta, får landet någon avsevärd nytta av regeringens avsikt att söka förverkliga det länge eftersträfvade önskemålet av en fast replipunkt för flottan i Norrland. Utan en kraftig kustflotta blir en dylik kustposition blott ett led i lokalförsvaret och fyller sålunda icke i någon mån vad man hittills därmed avsett, näm-

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

ligen att öka möjligheten för kustflottan att med någon trygghet kunna operera norr om Ålandshav.

Är det försvarsprogram, som statsministern framlagt i sitt karlskronatal, i många stycken uttryck jämväl för en oklar uppfattning hos honom själv, torde detsamma däremot icke i samma grad kunna sägas om hans framställning, i vad den avser beredandet av medel för realiserandet av detta försvarsprogram. Under det statsministern med en blyghet, som ingalunda verkar oangenämt, ordar om de personliga bördor, som han måste föreslå skola läggas på de värnpliktige, återvinner han helt och hållet sig själv, när han kommer till den nya försvarspolitikens ekonomiska sida. Utan alla omsvep talas då om en enorm ökning av huvudtitlarna, till en början en summa för en gång av mellan 50 och 60 millioner kronor. Men detta belopp verkar icke i någon mån avskräckande på statsministern såsom möjligen stridande mot partiprogrammet eller landets intressen, ty partiprogrammet uppställde endast fordran på ett planmässigt försvar, som ej överskrede landets bärkraft. Statsministern dekreterar, att planmässigheten kräver ifrågavarande utgifter, och enligt hans mening är landet väl i stånd att bära desamma, om de uttagas uteslutande från de bemedlade eller, som det jämväl heter, de verkligt bärkraftiga. För detta tillvägagångssätt söker han vinna ett stöd av vad som ägt rum i Tyskland. »Här som i Tyskland», heter det, »måste vi uttaga vad som behövs genom en värnsskatt lagd på de större förmögenheterna och de större inkomsterna». Den tyska värnsskatten åberopas vidare såsom ett mönster för anordnandet av den svenska, och statsministern beräknar, att denna senare skulle inbringa mellan 40 och 45 millioner. Statsministern fortsätter: »Emellertid torde det nog vara möjligt att mera erfordras. På sätt jag förut antytt, synas redan de av mig skisserade anskaffningarna draga 50 à 60 millioner. Huru mycket vi behöva lägga på den särskilda värnsskatten, beror på huru mycket, som när allt blir sammanräknat, återstår att uttaga utöver den vanliga extraordinarie budgeten.» För att förstå vad härmed menas, måste man erinra sig vad statsministern anför angående den första försvarsberedningens utredning. Denna beredning hade fått i uppdrag att »verkställa en omsorgsfull undersökning av förhållandet mellan våra ekonomiska möjligheter och försvarsbördorna». Denna utrednings syfte skulle vara »att åstadkomma underlag för bedömandet av vilka belopp, som för försvarsväsendet i dess helhet utan åtskillnad mellan den ena och andra försvarsgrenen kunde under jämförelse med och behörigt tillgodoseende av andra statsändamål anses disponibla under perioden ifråga». Huru har nu första beredningen fullgjort denna sin uppgift? Enligt statsministerns redogörelse har beredningen för en viss period av 9 år uppgjort förslagsbudgeter för allt annat än de försvaret avseende huvudtitlarna. Därvid har beredningen hämtat ledning från vederbörande verks, myndigheters, kommittéers etc. eventuellt uppgjorda anslagskrav samt

sedan statsinkomsterna för perioden jämväl beräknats dels utan, dels under förutsättning av ett mindre eller större antal nya skatter, har man fått fram vad som under perioden årligen i medeltal skulle bli disponibelt för försvaret. I förbigående vill jag nämna, att under förutsättning av hittills gällande skatter omkring 72 420 000 kronor skulle under den antagna perioden årligen finnas tillgängliga för försvaret, under det att för 5-årsperioden 1908—1912 medelsiffran för de militära utgifterna var 80 504 000 kronor. Statsministern erinrade emellertid därom, att den slutliga avvägningen ännu icke ägt rum mellan den civila och militära budgeten. I och med detta erkännande är det uppenbart, att hela den uppgjorda kalkylen saknar varje betydelse. Först sedan en dylik jämförelse skett, hade det över huvud taget bort bliva tal om att anlita värnskatten. Skulle nämligen den avsedda avvägningen mellan den civila och militära budgeten visa, att de militära kraven, i jämförelse med de i budgeten eljest förekommande, vore lika eller mera berättigade, borde den antagna utgångspunkten föranleda därtill, att för dessa militära utgifters betäckande de vanliga statsinkomsterna anlidades. Endast om de andra statsbehoven vore av den vikt, att de ovillkorligen måste framför de militära tillgodoses, hade man verkligt skäl att giva de förra företräde på den vanliga budgeten.

Emellertid, allt tyder därpå, att man trots alla föregående försäkringar icke ämnar taga det synnerligen allvarligt med den föreskrivna jämförelsen mellan de civila och militära anslagskravens berättigande. Ett stöd för denna min mening är, att regeringen, under den tid försvarsberedningarnas arbete fortgått, med den största sorglöshet låtit andra huvudtitlar svälla ut, medan man ifråga om fjärde och femte huvudtitlarna i det stora hela gjort allt vad man kunnat för att nedprässa utgiftsposterna. Ett dylikt fall föreligger ifråga om anslaget till de för möjliggörandet av försvarets förbättring så viktiga kasernbyggnaderna. Mot detta anslags minskande har redan förut gjorts anmärkning i denna kammare av friherre Gripenstedt. I årets statsverksproposition afvärdas detta anslag med orden, »att föredraganden i annat sammanhang torde få återkomma till frågan om anvisande av medel under detta anslag». För att hålla nere försvarshuvudtitlarnas slutsumma har man därjämte i år anlitat den utvägen, att till förslagsanslag med nedsatt belopp förvandla fasta anslag, vilka särskilt på grund av de stora svårigheterna vid manskapsrekryteringen (så t. ex. voro inom sjömanskåren av 4 000 i stat upptagna platser 921 vakanta vid slutet av 1913) lämnat stora besparingar. Jag kan icke hålla tillbaka den reflektionen, att man i själva verket är på väg att realisera det program, som man från liberalt håll för något år sedan i riksdagen så högtidligt tog avstånd ifrån, eller att försvaret borde nöja sig med vad som bleve över, sedan alla möjliga och omöjliga krav på de andra titlarna blivit tillfredsställda. Den enda skillna-

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

den mellan då och nu är, att sedan statsministern trott sig ha upptäckt tvenne nationer inom svenska folket — den ena uppgående till några tiotusental personer, den andra bestående av hela den övriga befolkningen — har problemet såtillvida för-
enklats, att man vunnit ökad möjlighet att låta budgeten växa på de andra huvudtitlarna, i ty att man anser sig berättigad att kasta åtskilliga försvarsutgifter över på värnskatten.

Utvecklingen går raskt i denna riktning hos vår nuvarande regering. Ännu den 21 sistlidne december, då statsministern talade inför sina meningsfränder i Karlskrona, synes han hava hyst samma principiella uppfattning ifråga om begränsningen av de till fyllande genom värnskatten hänvisade statsbehoven som den, vilken legat till grund för den liknande beskattningen i Tyskland. Den tyska ståndpunkten har fått sig ett uttryck redan i texten till den lag, som ger bestämmelser om denna värnsskatt, »Gesetz über einem einmaligen ausserordentlichen Wehrbeitrag». Denna skatt, som otvivelaktigt skär bort en del av landets nuvarande och framtida kapital, är därför med rätta begränsat till att utgöra ett extra ordinärt, för en gång givet bidrag till vissa bestämda försvarsändamål. Och detta utomordentliga försvarsbidrag har tyska folket tagit sin tillflykt till, först sedan rikets försvarsväsende förmedelst vanliga skattebidrag bragts till höjden av fullkomning samt en av alldeles särskilda utrikespolitiska skäl föranledd betydande ökning av arméns styrka, i betraktande av budgetens ansträngda ställning, ansetts möjlig endast genom anlitaandet av de burgnare medborgarnas särskilda understöd. Men icke är det åtminstone mig bekant, att man motiverat denna skatt därmed, att de mera bemedlade genom sin egen eller sina fäders sparsamhet och omtanke att lägga upp kapital eller genom sin förmåga att skaffa sig en större inkomst på sitt arbete så försyndat sig mot samhället, att de borde betraktas såsom en inom landet befintlig särskild nation, vars egendom man efter behag kunde brand-skatte. Fast hellre visar den tyska lagstiftaren, hur motbjudande för honom denna beskattningsform i själva verket är, genom att i lagens 69 § intaga en föreskrift, enligt vilken ifrågavarande skattebidrag för det tredje året, varpå det fördelats till utgående, skulle minskas med det belopp, varmed skatten visade sig överstiga de speciella utgifter, för vilkas täckande den blivit bestämd.

Statsministern har i sitt Karlskrona-tal visserligen ställt sig på en annan moralisk ståndpunkt ifråga om värnskatten än det tyska folket men, såsom jag förut nämnde, följde han den tyska lagen beträffande denna skatts extra ordinära beskaffenhet och tillämpning blott för en gång. I konungens trontal får denna senare principiella uppfattning uttryck i orden: »I samband härmed (d. v. s. själva övergången till den nya försvarsanordningen) ärnar jag föreslå en särskild värnsskatt att läggas på större förmögenhet och större inkomst». Det har vid sådant

förhållande väckt en pinsam uppmärksamhet, att i slutet av trontalet kommit in ett uttalande, att övervägande sker »huruvida ej jämväl av dessa medel, som vore ämnade att uttagas genom värnskatt, något belopp skulle kunna användas för ett snabbare fullföljande av banbyggnaden (från Ångermanälven till Porjus) än eljest bleve fallet». Man blir rent av bestört, då man tager del av den härför anförda motiveringen. »Dess (banans) stora, ja i vissa delar rent av övervägande strategiska betydelse», heter det, »gör att däri nedlagda kostnader måste i icke ringa grad betraktas såsom verkliga försvarskostnader».

Att betrakta kostnaden för inlandsbanan som en försvarskostnad är en tanke så egendomlig, att jag tvivlar på att andra än socialdemokraterna vilja tävla med regeringen om äran av dess uppfinnande. Men även om denna järnvägsbyggnadskostnad vore en försvarskostnad, så är steget långt därifrån och till antagandet av, att den borde betalas genom en värnskatt. Det kan väl i all rimlighets namn icke vara **avsett**, att värnskatten skall helt enkelt karakteriseras såsom en skatt för täckandet av kostnaderna för landets försvar. Är något dylikt verkligen statsministerns mening, har han i själva verket med avseende på äganderätten kommit till en åsikt, vilken från den nuvarande rättsordningens ståndpunkt är lika samhällsfarlig som socialdemokraternas. En värnskatt, varmed avsåges, att det större kapitalet och den högre inkomsten skulle utan vidare vidkännas en del försvarskostnader, skulle innebära icke blott ett hämmande av den för vår ekonomiska utveckling nödvändiga kapitalökningen utan även ett konsumerande av landets kapitalstock för betalande av statens löpande utgifter. Vart en dylik sakernas ordning komme att leda, torde ej vara svårt att inse; resultatet bleve utan tvivel landets gradvis skeende utarmning. Man får väl antaga, att regeringen icke så noga övervägt saken, när den genom trontalet fick bekantgjort för Sveriges folk, att dylika tankar hade uppstått angående värnskatten.

Att statsministern åtminstone icke den 21 sistlidne december trängt djupare in i ämnet, framgår redan därav, att han utslutande sett den beskattning, som värnskatten innebär, från den enskildes synpunkt, men alldeles lämnat åsido att ens antydningssvis utreda dess inflytande på det för vårt lands hela produktiva arbete oundgängligen nödvändiga svenska kapitalet. Herr statsministern synes ha stirrat sig blind på den av honom inom vårt land upptäckta nya nationen, så att det undgått hans uppmärksamhet, att det slag, han mättar mot denna nation, kan komma att träffa Sveriges land och folk i sin helhet.

Herr talman, skola vi därför över huvud taget diskutera frågan om värnskatt, måste vi fordra, att diskussionen rör sig om en värnskatt, sådan den kan komma ifråga i en civiliserad stat, och icke en sådan, som ger skatten form åt en utpressning från den enskilde av det, som landets lagar tillerkänt honom såsom privat egendom. Vi måste jämväl protestera emot att vissa

Statsverkspro-
positionen.

(Forts.)

enskilda berövas sitt kapital eller den del av sin inkomst, som ej träffas av den normala beskattningen, för att sätta staten i tillfälle att öka sina kapitaltillgångar. Ett dylikt tillvägagående är i själva verket icke beskattning utan en till statens fördel skedd förmögenhetskonfiskation. Det verkar därför oroande på dem, som icke vilja utbyta den nuvarande samhällsordningen mot socialdemokratiens framtidsstat, att regeringen hastat att taga sin tillflykt till det extra ordinarie skattemedel, som värnskatten innebär, ehuru i den till riksdagen överlämnade statsverkspropositionen de utgifter för statens kapitalökning, som man avser att betäcka genom statens inkomster, utgöra ett belopp av mer än 12 millioner kronor, detta med fränseende av vad till avbetalning av statsskulden och för statsverkets fond av rusdrycksmedel blivit avsatt eller 12,135,600 kronor.

Sedan vi emellertid gjort denna reservation, vilja vi otvunget förklara, att vi äro förvissade, att de medborgare, som värnskatten skulle träffa, äro *beredda att underkasta sig en utomordentlig gärd för en gång för att därigenom i sin mån kraftigt befordra en väsentlig förbättring av vårt försvarsväsen*. Visserligen torde de ej i *N*khet med statsministern ha funnit, att svenska folket i gemen redan gjort så mycket för landets försvar, att det bör anses »såsom en naturlig och riktig sak», att den omgestaltning, som nu är avsedd att ske, bör betalas med en på ett relativt fåtal medborgare lagd värnsskatt. Men icke förty, något som synbarligen — att döma av karlskronatalet — väcker förvåning hos herr statsministern och möjligen även hans kolleger i statsrådet, kommer *detta offer för fosterlandet att göras med glädje*.

De svenska män och kvinnor, som skola bära denna utomordentliga skattetunga, känna sig säkerligen värmda vid tanken att kunna verksamt bidra till ett bevarande av den kära fosterjorden, och min förvissning är, att de äro tacksamma för att de äga den kulturella daning och det svenska sinne-*lag*, som sätta dem i stånd att se bort ifrån den egna fördelen, ja även ifrån en mot dem begången obillighet, och endast uppmärksamma vad som gagnar Sverige, dess frihet, dess självständighet, dess ära. Den fosterlandskänsla, i vars namn detta offer göres, kräver emellertid såsom *ovillkorlig* konsekvens, att såsom *villkor* för beviljandet av värnskatten uppställas den fordran, att de därigenom influtna medlen användas och uteslutande användas till sådan förbättring i vårt försvarsväsende, som måste ske i samband *med ett fullständigt och planmässigt ordnande av detsamma i dess helhet*. Centralpunkten därvid är *övningstiden och särskilt övningstiden för de värnpliktige, som skola tilldelas infanteriet*.

Ett undanskjutande av denna fråga till en framtida tidpunkt skulle komma en försvarsreform att förfela sitt ändamål, men vad värre är: *varje dags uppskov med lösningen av vår försvarsfråga i sin helhet* måste under nuvarande världspolitiska förhållanden anses *äventyra vårt nationella oberoende*.

Det väsentligaste i denna försvarsfrågas lösning, övningstidens

utsträckning för alla värnpliktiga till det mått, som sakkunskapen anser erforderligt, utgör alltså vad den medborgarliga plikten bjuder varje medborgare att underkasta sig. Uppfyllandet av denna plikt måste vi utkräva, och *då äro vi beredda* att jämväl underkasta de mera bildade ynglingarna den förlängda övningstid, som till försvarets gagn med skäl kan ifrågasättas. Men vi fasthålla vid, att för den ene medborgaren han sons liv är lika mycket värt som för den andre, och vi kunna ej förlika oss med den tanken, att de mera bildade värnpliktiga med sin längre och grundligare utbildning skola sättas i spetsen för trupper, vilkas ofullständiga militära skolning och träning måste utsätta såväl dem själva som deras befäl för en säker undergång.

Oaktat vårt lands farliga ställning ser det emellertid föga lofvande ut, att den nuvarande regeringen skall framlägga försvarsfrågan i hela sitt sammanhang vid detta års riksdag. Statsministern har nämligen förklarat, att löftestrohet vore den demokratiskt representativa samhällsbyggnadens hörnsten och en utsträckning av övningstiden skulle enligt hans mening stå i strid mot de vallöften, som det liberala partiets medlemmar i allmänhet under år 1911 avgivit till sina valmän.

Innan jag närmare ingår på denna fråga, ligger det nära till hands att till herr statsministern framställa en vördsam förfrågan, huru det kommer sig att dessa vallöftens helgd blott omfattar 16 å 17 tusen genomsnittsvärnpliktiga vid infanteriet, men däremot icke de 7 å 8 tusen värnpliktiga vid marinen och vissa specialvapen samt infanteriet, för vilka en utsträckning, i vissa fall uppgående till en fördubbling, redan nu av statsministern förordas. Låt oss emellertid bortse härifrån och vända oss till vad statsministern själv uttryckligen förklarat, att hans parti lovat, nämligen att övningstiden för den stora massan värnpliktiga vid infanteriet icke finge under valperioden ökas. Detta löftes brytande skulle, såsom nämnts, stå i strid med löftestroheten, den demokratiska samhällsbyggnadens hörnsten. Det förefaller åtminstone mig egendomligt, att statsministern icke iakttagit, att löftestrohet är all samhällsordnings hörnsten. Säkerligen har statsministern hört citeras den gamla satsen »pacta sunt servanda» — avtal, utfästelser skola uppfyllas — vilken rättsregels tillvaro svårigen kan ha undgått någon juridiskt bildad person. Emellertid mina herrar, denna rättsats gäller icke ovillkorligt. Sålunda göres undantag från bundenheten av en utfästelse för sådana fall, då ett s. k. pactum turpe föreligger, en utfästelse, som strider mot lag eller goda seder. Och enligt min mening föreligger i dubbel måtto detta undantagsfall, därest någon riksdagsmannakandidat lovat att under alla omständigheter, således även om det strede mot landets väl, vägra sin röst till en utsträckning av övningstiden för infanteriet. Eller finnes det verkligen någon, som med allvar vågar förneka, att en riksdagsmans underlåtenhet att tillgodose, vad han anser vara för statens säkerhet erforderligt, står i uppenbar strid emot den sedelag, som reglerar våra plikter emot vårt fosterland? Jag tror ej, att

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

man kan vidhålla en annan ståndpunkt än den jag angivit såsom den riktiga. Men därtill kommer, att en motsatt mening strider emot grundlagens otvetydiga föreskrift. Denna lyder: »Riksdagsmännen kunna i utövningen av sin befattning icke bindas av andra föreskrifter än rikets grundlagar.» »Nej, visserligen kunna de det ej», säger statsministern men, tillägger han, frågan är icke, »huruvida representanten kan bindas av vad valmännen säga honom, utan om han kan bindas av vad han sagt dem». Ifall herr statsministern kunde visa, att jag för min del begått ett sådant logiskt misstag, som detta yttrande innebär, skulle jag gärna tillåta honom att ifrågasätta vare sig min intelligens eller min goda tro. För min del vill jag emellertid inskränka mig till att gent emot honom förklara, att mitt förstånd är otillräckligt inför den »visshetslära», för att använda statsministerns egna ord, som anser en riksdagsman vara obunden av en föreskrift, som hans valmän t. ex. före valet av eget initiativ givit honom, men däremot bunden av den handlingsnorm, som han inför valmännen framlagt och dessa genom valet sålunda accepterat.

Men det är icke nog med, att innebörden av riksdagsordningens stadgande är uppenbar. En dylik föreskrift är ock nödvändig, särskilt vad Andra kammarens ledamöter angår, ity att dessa endast i särskilda i riksdagsordningen uppräknade fall äro berättigade avsäga sig riksdagsmannaskapet. Att en folkrepresentant under en hel valperiod skulle vara bunden att, trots förändrade förhållanden och en sedermera vunnen bättre övertygelse, i enlighet med ett för trångt valprogram eller något annat mindre väl grundat uttalande avgiva sin röst i riksdagen på ett sätt, som vore till skada för landets livsintressen, är en tanke, så främmande, att man skulle trott densamma framkastad snarare av en gammal skolastiker än av en förkämpe för modern demokrati. Statsministern tycks ock hava en känning av, att hans argumentation icke är ägnad att ens inom det egna partiet förvärva många anhängare. Han söker nämligen en räddning i den satsen, att uppskov med frågan om utsträckning av övningstiden för infanteriet utöver 1914 års riksdag står i god överensstämmelse med den liberala uppfattningen, att man bör hava folket med i viktiga fosterländska angelägenheter. Såvitt jag kan förstå, borde emellertid denna senare synpunkt leda icke till övningsfrågans uppskjutande utan till *Andra kammarens upplösning*, ty den folkmening, som enligt liberal uppfattning bör vara med, är väl den, som härskar bland Andra kammarens valmän år 1914, och icke den, som med stöd av en hänsynslös agitation gjorde sig gällande 1911.

Såsom ett sista skäl mot övningsfrågans avgörande redan i år anför statsministern, att ett uppskov skulle ge tillfälle till att bedriva ett upplysningsarbete bland folket om nödvändigheten av vinterutbildning och i samband därmed stående ökning av övningstiden. För min del hyser jag i motsats härtill den uppfattningen, att regeringen gagnar vår försvarsfråga mest genom att låta den påbörjade försvarsvänliga rörelsen fritt utveckla sig samt själv

inskränka sig till att så snart som möjligt manligt vädja till den uppkomna försvarslusten för att därigenom söka åstadkomma ett fullständigt, planmässigt och betryggande försvar för vårt land.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Mina herrar! Jag har säkerligen alltför länge tagit eder uppmärksamhet i anspråk för de erinringar, vartill statsverkspropositionen och därmed i samband stående förhållanden givit anledning. Min ursäkt må vara, att försvarsfrågan i närvarande stund är det ämne, till vilket överallt i Sveriges land folkets tankar vända sig. I slott och i koja väntar man av Sveriges konung och Sveriges riksdag, att de *utan uppskov* skola sätta ett hållfast lås för dörren till Sveriges rike. Innan försvarsfrågan blivit löst på ett för landets säkerhet betryggande sätt, kan ingen verklig trevnad kännas av landets innebyggare. Jag tror icke, att jag misstager mig, då jag säger, att i djupet av hjärtat jämväl hos försvarets motståndare ligger innesluten den nationalkänsla, som sätter Sverige framför alla andra länder, och som med stolthet avvisar den möjligheten, att Sveriges friborna folk skulle böja sitt huvud för främmande herrskap. I namnet svensk finna vi alla, lägre och högre, fattiga och rika, en hederstitel, som erinrar oss om stora minnen och ljusa framtidsförhoppningar. Huru gripas vi icke av rörelse, när Sveriges blågula flagga stiger i toppen för svenska framgångar och fosterländska gärningar. Den, som någon tid vistats utom Sveriges gränser och i minnet genomgår, huru det känns, när den svenska kusten på avstånd skönjes, samt vilken värme återseendets glädje sprider i sinnet, när fosterjorden beträffs och det härliga svenska språket klingar omkring oss, den, som varit med härom, behöver sannerligen ej några särskilda skäl för att med fast övertygelse förklara, att liksom det finnes endast ett Sveriges land, finnes det endast *ett* svenskt folk. Inga sociala likheter kunna utjämna den gräns, som ligger mellan oss och främmande folk; inga sociala olikheter förmå någonsin slita de band, som förena de svenske inbördes. Allas vår plikt mot Sverige är därför att stå vakt kring dess frihet och oberoende. Denna fosterländska plikt är störst för dem, som klarare än de övriga inse den överhängande faran för vårt folk av att dess militära kraft försvagats. Vi måste ödmjukt böja vårt huvud, om hävderna — vilket Gud förbjude — en gång skulle förkunna, att vi ej lyckats i våra allvarliga strävanden att förmå vårt folk till de offer, som fordras för värnandet av vår nationella tillvaro.

Men ve oss, om man om oss skulle kunna säga: De visste, vad fosterlandets välfärd krävde, men i *svag undfallenhet för motståndet från en uppjagad partifanatism sveko de sin plikt*, och Sveriges urgamla rike låg öppet för fienders våld!

Herr Ericson, Hans: Herr talman! Statsverkspropositionen ger ett beklämmande intryck om de öden, som äro tillämnade vår svenska örlogsflotta, och sådana uttalanden hava redan från ledande håll blivit gjorda angående flottans plats i rikets försvar, att det är av nöden att nu yttra några ord i detta viktiga ärende. Ty vad

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

som i år beslutas, det kan bli avgörande icke blott för flottans framtid utan, vad långt viktigare är, måhända för hela landets.

Här har nyss antytts, huru försvarsberedningarna gått tillväga för att beräkna krigsbudgeten. Vid fördelningen av densamma har på flottan kommit en summa, som *numera* icke är tillräcklig för att hålla flottan vid det stridsvärde, som landets säkerhet kräver.

Vår flotta *måste* vara så stark, att den utgör ett kraftigt hot mot varje fientligt företag emot vårt land och sådan, att den förmår förhindra, försvåra eller fördröja överskeppningar emot oss, vare sig de äro riktade emot något av våra många skärgårdsområden eller mot den öppna kusten. Först därigenom blir det möjligt att ernå den nödvändiga samverkan mellan armén och flottan; först därigenom blir det möjligt för armén att, *om* en invasion företages, med utsikt till framgång upptaga kampen. Om den saken borde alla, som närmare studerat Sveriges försvarsfråga, vara ense.

Men vi behöva vår flotta även för andra ändamål. Det är tydligt, att faran för en neutralitetskränkning för oss i de flesta fall föreligger vid sjögränsen eller vid Gottland. Det blir då tydligen styrkan av våra sjöstridskrafter, som i första hand blir bestämmande för, huruvida vår neutralitet kommer att respekteras eller icke. Styrkan av sjövapnet och dess beredskap måste då vara sådan, att den risk, som en främmande makt löper av ett snabbt och kraftigt ingripande av flottan, avhåller honom från en sådan kränkning.

Det har här nyss talats om flottans betydelse för skyddandet av våra handelsförbindelser med utlandet under förvecklingar å oss omgivande hav, och jag vill därtill endast lägga den erinran, att 97 % av vår handelsomsättning med utlandet gå över sjön, och att denna handelsomsättning för närvarande uppgår till omkring fyra miljoner kronor om dagen i genomsnitt. En handelsblockad av vårt land skulle inom kort medföra den bittraste nöd inom landet; det bör nog för en var i denna kammare vara uppenbart vad en sådan innebär, och mot en dylik ha vi intet annat vapen än vår flotta.

Men vår flotta måste också vara sådan, att den kan göra offensivstötar mot sammandragningar av transportfartyg och mot inskeppningar av trupper för tillämnade landstigningsfartyg. Det är icke nog med att ha en flotta, som överksam i skärgården måste invänta en kommande transport. Det är nödvändigt att transporterna kunna anfallas under vägen. Här har mången gång och under många år diskuterats, vilka flottans uppgifter skulle vara, och man har sökt uppdraga gränser för dem. Jag tror, att man aldrig kan få en riktig formulering för den saken på annat sätt, än att man säger, att *flottan skall försvara landet till sjöss*; och därför behöves en sjöduglig flotta. Det har ju också av försvarsberedningarna förklarats, att flottan är oumbärlig i Sveriges försvarsväsende.

Det borde väl då vara en angelägenhet av allra största vikt, att flottan hölles vid ett sådant stridsvärde, som landets säkerhet kräver! Tyvärr har dock under de senaste åren sjövapnet fått över hövan och på ett oroväckande sätt stå tillbaka. Flottans myndigheter

hava icke underlåtit att framhålla, vad som kräves, och på sista tiden hava framsynta och erfarna män av armén funnit sig manade att träda fram och påvisa farorna för vårt land av att försumma flottan. Icke dess mindre synes man nu vara i färd med att vingklippa vår svenska örlogsflotta, att stäcka dess utvecklingsmöjlighet för lång tid framåt i stället för att kraftigt stärka den.

Vad har då hänt, som kunnat berättiga till en sådan åtgärd? Ha de politiska förhållandena blivit sådana, att man nu mindre än förr behöver befara krigiska förvecklingar i Östersjön? Våra grannars omfattande rustningar jäva nog en sådan förmodan.

Vilka verkligen sakkunniga utredningar är det, som visa, att flottans verksamhet kan omläggas ifrån att hava varit ett riksförsvaret till huvudsakligen ett provinsförsvaret? Det strider åtminstone mot den uppfattning, som våra högsta militära ansvariga myndigheter under många decennier tillbaka och intill den dag som i dag är, bestämt hävda. De anse, att en snabb, sjöduglig kustflotta är lika nödvändig för sjöförsvaret, som den rörliga fälthären är det för fältförsvaret. Huru hava försvarsberedningarna kunnat komma till andra resultat? Kan det bero på att våra grannar skulle hava börjat stoppa utvecklingen av sina flottor? Nej, det är omöjligt, ty förhållandet är motsatt. Alla våra grannar arbeta just på att stärka flottorna, och jag bör i denna kammare icke underlåta att säga att vår flottas ställning just på grund av dessa förhållanden under de senaste åren relativt till våra grannar undergått en för oss farlig och synnerligen bekymmersam försämring.

Kan det möjligt vara erfarenheterna från de senaste krigen, som berättiga till det antagandet, att vi hittills överskattat vår flottas betydelse för rikets försvar? Det är lätt för var och en att övertyga sig om motsatsen, ty alla de länder, som under de senaste tio åren varit med i krig, hava funnit, att resultaten av krigen hava varit vida mer beroende av flottans ingripande, än de förut kunnat ana, och i själva verket hava de skyndat icke blott att återuppbygga sina flottor, utan att giva dem en vida större omfattning än förut.

Kan det vara den ekonomiska utredningen, som givit så nedslående resultat, att man sett sig tvungen att tillmäta flottan en underordnad roll vid rikets försvar och ett otillräckligt nybyggnadsanslag? Det förefaller föga sannolikt, ty nog har landet möjlighet, att, när det under i ekonomiskt avseende långt mera brydsamma tider än nu kunnat bygga en flotta, också vidmakthålla den. Det vore slutligen otillbörligt att tro, att någon förutfattad mening hade gjort sig gällande vid utredningen om försvaret.

Men vad är det då, som kunnat verka avgörande för den uppfattningen, att flottan icke har den betydelse för landets försvar, att man bör, även med stora uppoffringar om sådana skulle behövas, hålla den i erforderligt stridsvärde? *Landet måste klart och tydligt få veta detta!* Ty vårt folk vill försvara sig, det sägs ifrån tydligare med var dag som går. Sveriges allmog, som mer än en gång i forna tider med kraft och rådighet sagt sitt ord i bekymmersamma situationer, finner även nu läget vara allvarligt. Och Sveriges ung-

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

dom, som förklarar sig beredd att bringa de offer, som försvaret kräver! Är det inte vår skyldighet att se till, att våra försvarsmedel bli sådana, att vi kunna lämna Sverige odelat, ostympat i dess vård, när tiden kommer!

Vår flotta är icke längre, vad den borde vara för vårt försvar, och *skyndsamma, kraftiga* åtgärder äro behöfliga, ja nödvändiga för att återföra den till dess rätta plats i riksförsvaret. I statsverkspropositionen finnes intet spår av en dylik kraftåtgärd.

Alla andra länder bygga nu starkare fartyg än förr. Vi ensamma kunna icke stå stilla! Vi måste följa med vår tid! Därför måste de pansarbåtar, som hädanefters nybyggas, göras så kraftiga, som vi kunna det, under förutsättning att de skola kunna uppträda icke allenast utanför våra kuster, utan även inom våra viktigaste skärgårdsområden, där de behövas; och för dem har farten en utomordentligt stor betydelse. Det är icke nog att bygga en ny, liten, huvudsakligen för lokalförsvaret avsedd långsam typ, och jag försäkrar, att ett sådant litet fartyg blir i förhållande till sitt stridsvärde långt dyrare än ett fartyg av ungefärligen Sveriges beskaffenhet. Och för övrigt, har det icke en viss betydelse, när man skall bygga pansarfartyg, att välja en typ som man har förtroende till inom sjövapnet. Är det icke bättre att välja en sådan typ än att taga en, som redan på förhand är dömd som otillfredsställande?

Det är utan tvivel av mycket stor vikt, att försvarsfrågan lösas i år för någon tid framåt, så att folket får arbetsro och en viss känsla av trygghet inför världshändelserna. Men det är icke nog med att försvarsfrågan lösas, den måste också lösas på ett *tillfredsställande* sätt, och icke så, att den ena av försvarets huvudgrenar stympas så, att den icke blir i stånd att göra sin plikt. Enligt mitt förmenande är enda vägen att nå en tillfredsställande lösning att låta de båda försvarsgrenarna utvecklas sida vid sida, så att de bli i stånd att samverka och bispringa varandra, då det gäller att försvara fäderneslandet och dess intressen.

Herr Thyren: Herr talman. Jag skall icke länge taga kammarens tid i anspråk, utan inskränka mig till några kortare anmärkningar rörande två av de i trontalet omnämnda frågor, nämligen kvinnorösträtten och försvarsfrågan.

Beträffande den första kan det naturligtvis icke nu falla mig in att dryfta de stora principfrågorna om politisk rättfärdighet eller om den politiska nyttan av det specifikt kvinnliga i lagstiftningen. Det må vara hur som helst med vad framtiden kan bära i sitt sköte i denna del, om kvinnorösträtten en gång bör komma eller kanske *måste* komma; närmast gäller, huruvida den *nu* bör komma och således allra först, huruvida denna fråga nu verkligen kan sägas i sanning vara utredd. Jag måste därvid fasthålla de anmärkningar, som jag förut har gjort, först den, att utskyldsstreet blir ohållbart, därefter inom det utskyldsresterande äkta paret hustrun kan genom en så enkel åtgärd som boskillnad skaffa sig rösträtt, medan mannen fortfarande saknar den, och

vidare framför allt den anmärkningen, att i och med kvinnorösträttens införande till Andra kammaren den nuvarande grundvalen till Första kammaren kommer att bli ohållbar för att icke säga absurd. Det är dock efter min mening en ren omöjlighet, detta läge, att kvinnorna skulle hava absolut detsamma att säga som männen vid val till Andra kammaren, medan de allt fortfarande skulle hava blott det minimala inflytande på förstakammarvalet, som de för närvarande hava. Där om någonsin kan man tala om bristande enhetlighet och planmässighet. Kvinnorösträttens införande nu betyder därför, såvitt det är mig möjligt att förstå saken, detsamma som en radikalisering av Första kammaren, *ovisst hurudan*. Vill man veta vad man gör, så kräves det ovillkorligen för kvinnorösträtt till Andra kammaren en omdaning av Första kammaren, som kommer att harmoniera med denna omdaning av den andra och det är mig mycket svårt att tänka mig, att icke de ärade motståndarna själva, inom sig åtminstone, erkänna det. Göra de det, ja, då ser jag icke bättre än att de borde drivas till den konklusionen att inrätta ett särskilt organ, ett fristående *kvinno-parlament* med initiativrätt, med rätt att framlägga sina motioner inför Riksdagen, att som det heter »sina önsknings- och föreställningar anmäla» liksom kyrkomötet, *mutatis mutandis*, och på samma gång en *prövningsanstalt*, som skulle kunna vara ägnad att småningom övertyga oss tvivlare om kvinnans politiska mogenhet. Jag lancerar icke idén för min del, utan jag påpekar den endast som den rätta konsekvensen av vederbörandes egna premisser. Förresten kunde kanske ett sådant organ varit rätt bra att ha, t. ex. den gången, då vi voterade om folkpensioneringen. Men det är ju möjligt, att de ärade motståndarna icke äro vidare tacksamma för detta uppslag, att de kanske anse experimentet farligt ur synpunkten av en provosten på mogenheten. Det är också möjligt, att förslaget blir en provosten i en annan mening, nämligen huruvida det, som besjälar de ärade motståndarna, verkligen är en längtan — en politisk längtan — efter det kvinnliga elementet, eller om det icke fastmer är en längtan efter något helt annat, nämligen en kraftig bräsch i Första kammarens nuvarande grundmur. Med allt detta vill jag icke som min mening hava uttalat, att denna Första kammarens grundmur skulle vara evig som en naturlag. Jag vill helt enkelt bara säga, att man bör veta, vad man gör, även i politik, och att man således icke bör företaga en politisk handling utan att på allvar hava gjort sig reda för dess nödvändiga konsekvenser.

Jag övergår därefter till försvarsfrågan, men jag skall icke tillåta mig något som helst yttrande angående regeringens planer i denna del, därför att de ännu icke för mig framstå med så pass skönjbara konturer, att jag anser mig hava rätt att göra det. Emellertid, mitt i all denna ovisshet, i allt, som flyter, finnes dock, om jag icke ser fel, *en* fast punkt, ett verkligt

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

resultat, och ett glädjande resultat, av de senaste årens händelser, och det är det, att alla löften om minskning av försvarsbördorna, allting som går i riktning av det *pactum turpe*, varom en ärad talare nyss yttrat sig, allt sådant torde dock för en tämlig tid framåt komma att stå åtskilliga procent under pari på valbörsen. Och därmed är sannerligen icke så alldeles litet vunnet. Jag tror, att man kanske kan gå ett steg till, då det ju tyckes, som om regeringen hade för avsikt, icke blott att, i vad på den ankommer, avskaffa dessa nedsättningslöften, utan dessutom också att positivt söka upplysa folket om nödvändigheten av ökade försvarsbördor. Ja, jag försäkrar, att jag för min del av hjärtat önskar regeringen all möjlig framgång uti detta sitt arbete. Men lätt blir arbetet sannerligen icke, ty denna sanna upplysning av 1914 har som sin värsta fiende den falska upplysningen av 1911, då det påstås ha till och med från ledande håll förklarats någonting sådant, som att det vore *otänkbart*, att *icke nedsätta* försvarsbördorna, om man i tillräcklig grad skulle kunna tillgodose andra viktiga samhällsbehov — såvida nu de referat äro riktiga, som man emellanåt ser hos regeringens egna partivänner i pressen, eller åtminstone *blockvänner*. Hur som helst finnes det säkerligen ej någon överflödigtid, när än de avgörande valen må komma, och jag vill därför tillåta mig att uttala den vördsamma önskan, att regeringen måtte med det allra snaraste taga itu med sitt omvändelsevärv. Det är i alla fall kanske rätt mycket att frukta, att det kan bli en ny version av

... »Besen
Der Du gewesen
Steh' wieder still!» —

såvida icke, som jag hoppas, högern och över huvud de nationellt sinnade i landet i den delen uppriktigt och med all energi samarbeta med regeringen och därigenom gottgöra *sitt* fel — jag menar underlåtenheten att genast ifrån första stund, i samma ögonblick, som den allmänna rösträtten var en given sak, och därmed maktens övergång till dessa oupplysta väljarmassor, att då genast sätta in med upplysning genom *direkt* hänvändelse just till dessa massor själva och på de mest hotade punkterna, i stället för att huvudsakligen predika för de rättfärdiga, som ingen bättring behöva.

För att i någon mån freda *mitt* samvete, så skall jag tilllåta mig att nu med detsamma söka, i vad på mig ankommer, göra undan en liten smula av detta upplysningsarbete, och därmed hoppas jag, att vara regeringen, efter min förmåga, till verklig tjänst. Det är några ord, som jag närmast vill adressera till förbudsvännerna i riksdagen och i landet. Litet var har man måst göra den iakttagelsen, att det mest desperata motståndet emot — jag vill icke säga ökandet av försvaret utan mot bibehållande av försvaret, ja, till och med mot försvar över

huvud, är att söka till mycket väsentlig del på samma håll, där man har ett helt säkert uppriktigt och icke på något sätt egoistiskt beräknande intresse för förbudet. Dessa ärade medborgare komma det ena ögonblicket och fordra av alla andra medborgare, att de skola underkasta sig sådana inskränkningar, som förbudet innebär, och nästa ögonblick ropa de på minskning eller helt enkelt borttagande av varje garanti för nationens självständighet. Detta är icke rätt lätt att förstå, såvida man skall förutsätta något sammanhang i vederbörandes tankar, och jag kan knappast fatta det på annat sätt, än att dessa förbudsvänner aldrig måtte ha gjort sig riktigt reda för vad ett — icke blott införande, det är en relativ bagatell — men ett *vidmakthållande* av ett sådant förbud i verkligheten betyder: att på det sättet genom några röstsedlar vända upp och ned på hundratusentals samtliga ganska styvsinta och *samtliga* i grund och botten ganska konservativa människors dagliga vanor. Det är dock icke alldeles detsamma som att votera anslag till ett hospital eller en järnvägslinje eller att besluta öppen omröstning eller egalisering av kommunal rösträtt eller vad man behagar. Det är, om det nämligen är fråga om ett varaktigt resultat, någonting som står utan like i världshistorien, varken mer eller mindre, åtminstone om man bortser från uppgifter, som mera tillhöra sagan — med ett ord något absolut oerhört. *Det* är i mina ögon ingalunda något skäl att avstå; tvärtom, man *bör* sätta sig utomordentliga mål, såvida man blott tror, att de ligga i rätt riktning. Men väl kan det vara ett skäl, synes det mig, att göra klart för sig, att utomordentliga resultat kräva utomordentliga förutsättningar *och* förmåga att begagna dessa, om de händelsevis skulle förefinnas.

Näväl, det utomordentliga är verkligen i någon mån på väg, men av någon förmåga att begagna det, synes sannerligen i denna stund icke mycket på det hållet. Nu, då nationen efter snart sagt en sekellång dvala börjar vakna och se, att dess frihet och självständighet såsom nation icke är någon självklar gratispresent av ödet utan måste vinnas och behållas genom enorma, kanske ständigt stegrade offer och genom spännande av varje fiber, då borde väl åtminstone förbudsvännerna gå till sig själva och fråga sig, huruvida de icke äro i stånd att upptäcka något inre sammanhang mellan denna rörelse och deras egen rörelse. De borde väl fråga sig, om icke även förbudet — *efter deras tro* — är ett mäktigt verkande medel till att möjliggöra en fostran till den *sparsamhet*, som i det hela har legat nationen rätt fjärran, men som kan vara nödig för att skapa tillräcklig ekonomisk motståndskraft; ett medel till att, särskilt inom industricentra, möjliggöra en dessförutan kanske resultatlös kamp mot vissa underminerande *sjukdomar*; ett medel till att skapa den *hemtrevnad* i tusentals arbetarehem, som binder till fosterjorden och gör försvarsviljan okvlig. Svaret borde *för dem* vara klart, och tro de verkligen på sin sak, borde

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

de säga sig, att enda vägen att nå målet är att övertyga människorna i gemen, att de tunga bördor, som försvaret kräver och den tunga självövertäring, som förbudet kräver, hava samma tvingande grund; att förbudet, såsom varaktigt, *aldrig* kommer, om det icke kommer i den nationella självständighetens tecken och att det följaktligen är deras sak mera än någon annans att — långt ifrån att visa motvilja, att låta sig trugas eller att söka kompromissa — *gå i spetsen* för försvarsrörelsen; såvida de vilja komma längre än till deklamationer, eller till palliativer, puts på ytan. *Ett underkuvat* folk, som kanske kommit till insikt därom, att spritförbud vore ett medel att samla dess krafter till befrielse, skulle otvivelaktigt tillgripa förbudet, om det självt vore herre över sin lagstiftning. *Ett icke underkuvat* folk, som kanske småningom bringas till övertygelse eller åtminstone till en misstanke om att detta skulle kunna vara ett starkt medel till ökad garanti för självständighet och frihet, skall *kanske* kunna fås att allvarligt reflektera på frågan. Något annat får dem icke till det. Allmänt humanitära reflektioner räcka icke, sådana som människorna nu äro.

Men ingenting kan vara vederbörande mera främmande än denna tankegång. Dag ut och dag in, år ut och år in, se vi och höra vi gruppen allra längst till vänster bekämpa *försvarskriget* såsom mord, krigsutbildningen såsom mordövningar o. s. v. allt med den mest obegripliga förblandning av begreppen *mord* och *nödvärn* eller också med den mest obegripliga självuppgivelse. De äro minsann icke så evangeliska, dessa, då det gäller att reagera mot verkliga eller föregivna oförrätter inom eget land. Det är endast då fienden kommer, som nödvärn mot honom förvandlar sig till ett »skändligt mordande». Och vi veta tyvärr alltför väl allesamman, att det är denna grupp, som är sitt partis broms, detta parti, som är sitt blocks broms, och detta block, som, låt oss säga, *har varit* landets broms ifråga om försvarsviljan. — Vidare dessa ständigt återkommande drömmier om mänsklighetens förbrödring, om en evig fredstid och om alla de kulturvälsignelser, som skulle kunna fås för de penningar, som nu gå till försvarsbudgeten o. s. v., — allt med det underförstådda kravet, att man icke blott skall *sträva* efter att förverkliga dessa drömmar, utan att man skall *låtsa* i sina handlingar, som om de redan vore förverkligade!

Emellertid får jag för min del säga, att jag trots allt har mera sympati — åtminstone finner mera reson — i denna rena osminkade försvarsnihilism än i den ståndpunkt, som man stöter på, då man drager sig något streck åt höger därifrån: den ståndpunkten, att *något* försvar få vi väl »ännu» hava, men att detta skall icke inrättas efter vad som verkligen behöves, utan skall rätta sig efter våra »ekonomiska resurser», sedan vi fått se, vad som blir över, då mycket annat är gjort. Jag kan icke annat än fullkomligt instämma i ett resonemang, som jag nyligen

läste i en av landets allra mest ökända, allra rödaste tidningar, riktat mot denna ståndpunkt. Det resonemanget var ungefär så här: antingen skola vi ha ett försvar, som verkligen gör oss säkra, eller också skola vi ha rakt ingenting, ty att hava någonting mitt emellan, ett något, som kallas för försvar utan att effektivt vara försvar, det är det värsta av alltihop. Det förenar i sig försvarsbördornas och försvarslöshetens nackdelar utan att besitta någonderas fördelar. Det betyder i resultatet underkuvande, när fienden kommer, liksom när intet försvar finns, *plus* en rad meningslösa utgifter *före* underkuvandet, *plus* en massa människoliv och nya omkostnader *vid* underkuvandet. Jag får — utan avseende på ursprunget till detta resonemang — säga, att jag gillar det fullkomligt. Duger man icke till att skaffa sig ett sådant försvar, som av verkliga fackmän kan anses effektivt och som mänskligt att döma gör oss säkra, ja, då är det tusen gånger bättre att icke hava någonting alls, och att, när katastrofen kommer, falla på knä och lita till fiendens mildhet och nåd. Då har man åtminstone den trösten — sådan den är — att icke rent meningslöst hava kastat ut människoliv och miljoner. Jag misstänker, att bakom denna ståndpunkt ligger en »undermedveten» föreställning, att när det gäller och ögonblicket är inne, skall man fylla ut detta halva försvar genom att *improvisera*. Men det är redan så många gånger upprepat och understruket, att av all improvisation finnes ingen omöjligare än att i våra dagar improvisera ett försvar.

Det är därför efter mitt omdöme en av de falskaste satserna på området, hur ofta den än må påträffas, att rätta vägen för att lösa försvarsfrågan är den, att först ekonomiskt räkna ut, vad som blir över, sedan andra nödvändiga utgifter äro tillgodosedda och sedan inom denna ekonomiska ram göra det bästa möjliga försvar. Nej, utan alldeles tvärtom: först utreda, vad som behövs för att skapa ett mänskligt att döma betryggande försvar och sedan skaffa oss detta, *kosta vad det vill*, naturligtvis dock på det billigaste och klokaste sättet.

För att tillämpa detta på ett exempel: Vi finna synnerligen ofta, i mer eller mindre offentliga framställningar och från mer eller mindre ledande håll, det resonemanget, att därför att det är oundgängligt och självklart, att ett litet land ej kan uti *antalet* kanoner och *antalet* soldater tävla med en eventuellt fientlig stormakt, skall man göra en liknande reduktion ifråga om soldatens *personliga utbildning*. Det förefaller mig dock såsom ett axiom, att ingenting kan vara orimligare än denna analogi. Tvärtom måste det väl vara vår absoluta skyldighet att till varje pris tillse, att, då vi släppa ut vår ungdom mot fienden, den uti personlig utbildning icke är en hårsman underlägsen de soldater, den kan vänta att möta på fiendesidan. Det vore väl av all dåraktig sparsamhet den mest dåraktiga, att, då man skall besluta om utbildningen av denna sin ungdom, icke i främsta rummet eller fastmera helt och hållet rätta sig efter *likvärdigheten* i

Statsverkspro-
positionen.

(Forts.)

utbildning — vilket icke *behöver* vara detsamma som likhet i tid — utan i stället efter de ekonomiska tillgångarna, d. v. s. efter vad man behagar anse, att vi böra kunna avstå av allsköns njutningar och bekvämligheter till utbildningskostnaden.

Jag vill sluta med den uppmaningen — som jag vill direkt rikta till de förbudsintresserade — att de måtte anstränga sina yttersta själskrafter, och detta rätt snart, för att tänka sig så in i dessa frågor, att de upptäcka deras inre sammanhang, och att de måtte vidare sörja för, att dessa samma reflexioner komma igång bland de stora massorna, vilkas intressen de företräda, och vilkas öde kanske i högre grad, än man kan i detta ögonblick klart se, vilar just i deras hand. Jag vill för min ringa del uppmana dem att icke sluta, att icke avstanna i dessa reflexioner, förrån de verkligen hunnit fram till kärnan och övertygat sig om — såsom jag nu sökt framställa det — att frågorna verkligen hänga ihop, och att den ena *aldrig* skall lösas, om icke på samma grund som den andra.

Herr W r a n g e l: Herr talman, mina herrar! Det är tvivelsutan förmädet att här taga till orda efter de utmärkta anföranden, som förekommit, i all synnerhet sedan den siste ärade talaren satt ifråga, huruvida det är rätt att inlåta sig på det högviktiga spörsmålet om ett stärkande av vårt försvar, innan ännu några egentliga förslag därom föreligga. Men jag har alltför mycket på hjärtat för att kunna tiga, och då i alla händelser i Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen åtskilliga antydningar i saken förekomma, och då vidare hans excellens statsministern genom sitt tal i Karlskrona tillkännagivit grundlinjerna av de förslag, som vi hava att förvänta, så finner jag i likhet med de båda första ärade talarna det fullt berättigat att nu vidröra ämnet, i all synnerhet som särskild anledning förefinnes till bekymmer över vad som ställts i utsikt beträffande vissa mycket viktiga grenar av frågan. Jag syftar härvid framför allt på flottan, på dess uppgift och beskaffenhet och dess förmåga att fylla sin uppgift. Det skulle ju kunna tänkas, att förslagen i dessa och andra stycken skulle kunna undergå någon förbättring till följd av den upplysning i frågan, som förekommer i riksdagen.

Innan jag övergår till den del av försvarsfrågan, som jag således anser förtjänt av alldeles särskild uppmärksamhet, vill jag emellertid med glädje konstatera, att de förslag, som på grund av försvarsberedningarnas utredning förklarats vara att förvänta, i flera avseenden synas förtjäna stort erkännande. Alldeles speciellt gäller detta hans excellens statsministerns ord om nödvändigheten av planmässighet, om krigsberedskapens höjande, om behovet av vinterutbildning, om utrustning för reservformationerna, om nödvändigheten av upprättande av en ny kustposition vid mellersta Norrlands kust och om behovet av betydande förstärkningar av såväl Vaxholms och Oskar Fredriksborgs fästning som Karlskrona fästning. Även om man i likhet med mig måste djupt beklaga, att

ingen förstärkning av de övriga kustpositionerna — Älvsborg, Färösund och Hörningsholm — blivit satt ifråga, så måste man dock villigt medgiva, att vad som i nyssnämnda o. h. vissa andra avseenden av hans excellens statsministern förklarats vara nödvändigt, är ägnat att väcka stor glädje hos alla försvarsvänner.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Annorlunda är däremot förhållandet beträffande de värnpliktigas övningstid och framför allt beträffande flottan. Den förra frågan har till den grad tagit allmänhetens uppmärksamhet och intresse i anspråk, att jag icke finner mig för tillfället behöva särskilt dröja vid densamma. Vad flottan vidkommer, synes däremot den allmänna meningen vara något dunkel, och jag anser mig för den skull pliktig att i min ringa mån göra vad jag förmår för att skingra de dunkla slöjor, som tyvärr ännu tyckas omgiva vårt sjövapens betydelse, vårt sjövapens uppgifter och dess förmåga att fylla dem.

Redan för fem år sedan ansåg jag mig böra vid remissdebatten uttala mitt bekymmer över det långa dröjsmålet med byggande av pansarbåtar. Jag erinrade därvid bl. a., hurusom Kungl. Maj:t i proposition till 1906 års riksdag förklarade, att längre uppehåll än ett år icke torde böra ifrågakomma. För fyra år sedan sökte jag närmare utlägga de konsekvenser för framtiden, vartill det långa dröjsmålet måste leda, och de svårigheter, som ovillkorligen komme att uppstå för vidmakthållande av flottans effektivitet. Nu stå vi här, nära elva år efter det statsmakterna fattat beslut om byggandet av vår nyaste pansarbåt, Oscar II, utan att kölen sträckts till någon ny, av statsmedel bekostad pansarbåt. År för år har situationen förvärrats i allt högre grad. Visserligen ha vi ju ännu våra pansarbåtar i behåll, men man torde lika litet kunna tala om deras tidsenliga och effektiva skick, som om effektiviteten av armén, i fall denna under ett tiotal år icke vidmakthållits genom årliga värnpliktsövningar. Det torde därför vara uppenbart, att det för varje år som gått blivit alltmera angeläget, alltmera brådskande att genom nybyggnad av pansarbåtar råda bot för det mångåriga uppskovet. Orsakerna till detta uppskov äro många, men närmast torde man hava att finna dem i den rådande planlösheten. 1901 års härordning gav, såsom herr sjöministern medgivit, icke någon organisation åt flottan. Vad skulle man väl säga om en armé, som bestode av ett alldeles obestämt antal bataljoner, skvadroner och batterier m. m.?

Men olägenheterna av planlösheten inskränka sig icke till en växling av vapnets styrka och krigsduglighet, de innebära jämväl en stor misshushållning. Jag anhåller att i detta avseende få erinra om de ord, Paul Benazet yttrade i franska deputeradekamraren år 1911: »Medan Tyskland under de senaste femton åren utgivit 1.800 miljoner på sin flotta och Frankrike under samma tid 2.700 miljoner» — d. v. s. 50 % mer — »har tyska flottan stigit från den sjätte rangplatsen till den andra, men franska flottan sjunkit från den andra till den fjärde». — Detta var tydligen allt för starkt för de ekonomiska fransmännen. Året därpå antogs ock-

Statsverkspro-
positionen.

(Forts.)

så i Frankrike en flottlag, i allt väsentligt liknande den tyska. Nu har ock Kungl. Maj:t äntligen ställt i utsikt en flottlag även för vårt land. Planens beskaffenhet synes dock, att döma av vad man hittills har sig bekant om densamma, komma att lämna alltför mycket övrigt att önska.

Den egentliga, allt övertvägande orsaken såväl härtill som till vår flottas nuvarande svaghet torde säkerligen vara bristande insikt om flottans betydelse. Visserligen är det måhända överflödigt att inför denna kammare, vars flertal visat sig så väl förstå sjövapnets värde, framlägga ytterligare bevis därpå. Visserligen är jag icke i stånd att framdraga några nya synpunkter eller några nya grundläggande sanningar i den viktiga frågan; men huvudpunkterna synas mig dock vara alltför litet beaktade. Och då jag tilltror mig att kunna ställa dem i en skarpare belysning än vad vanligt varit, har jag ansett det som en bjudande plikt att nu taga till orda. Jag skall göra det i form av vissa grundsanningar eller teser, vilka jag, utan att alls ingå på detaljer, skall i största korthet motivera, beredd att när som helst göra det utförligare, och kännande mig fullt förvissad om, att de icke med sakskalet kunna gendrivas.

Min första tes lyder så: *Flottan är för vårt till större delen havomflutna land minst lika viktig och betydelsefull som armén.*

Först och främst för *neutraliteten*. Inom alla partier har man med rätta och på senaste tiden även med stor skärpa betonat vikten och nödvändigheten för oss att värna vår neutralitet. Talrika uttalanden under de senaste årtiondena av såväl Kungl. Maj:t som riksdagen och försvarskommittéer vittna om, att man för värnandet av vår neutralitet utan tvekan tillskriver flottan den främsta rollen, såsom också den förste ärade talaren underströk, då han berörde, hurusom flottan av den nuvarande regeringen utrustades för att göra vintervakt förra året. Det ligger för övrigt i sakens natur, att flottan i detta avseende skall vara av ojämförligt mycket större betydelse än armén. Under pågående krig mellan andra stater hava vi nämligen, i motsats till smärre stater på kontinenten, sådana som Belgien och Holland, knappast att befara något överträdande av vår landgräns. Ett överskridande av denna gräns med väpnad styrka från en tredje part är ju icke neutralitetsbrott utan ett direkt anfall. Däremot föreligger stor sannolikhet för att vår sjögräns skall överskridas av någon av de krigförandes örlogsfartyg vare sig de äro i behov av skyddad ankarplats inom vårt sjöterritorium, eller de underlåta att upphöra med förföljandet av olika slag av fartyg, örlogsfartyg eller handelsfartyg, innanför vår sjögräns. Och det är väl att märka, att denna gräns icke sammanfaller med den linje, där vårt fastland stupar i havet, utan att den går fyra nautiska mil — 7,400 meter — utanför de yttersta öar och skär, som icke ständigt överspolas av vatten. Men om så är förhållandet, eller med andra ord, då värnandet av vårt fredslugn till övertvägande del beror av vår förmåga att till sjöss motsätta oss neutralitetskränkning, så torde det vara fullt berättigat att säga, att den säkraste mätaren på

det värde vi sätta på vår neutralitet, den bästa mätaren på vår fredskärlek, är vår flottas beskaffenhet. De verkliga fredsvännerna ha vi därför att finna i de försvarsvänner, som yrka på vår flottas stärkande. Och jag hemställer, huruvida det icke i betraktande härav även skulle vara berättigat att anse flottans vedersakare för fredsfjender, huru litet medvetna härom de själva än må vara.

Komma vi så till frågan om fosterjordens försvar. Ämnet är lika omfattande som viktigt, och jag nödgas därför inskränka mig till endast ett par synpunkter. Hans excellens statsministern har med full rätt framhållit, att »utan samverkan med en flotta skulle armén ej ha utsikt att kunna avvärja fientliga landstigningsföretag». Men då han säger, att armén ensam kan möta anfall mot vår landgräns, vill jag betona, att det vore en bra ytlig syn på frågan, om man ej samtidigt besinnade, att armén ej kan uppträda med tillräcklig styrka vid vår landgräns, såframt icke vår kust är nöjaktigt tryggad. Och beträffande anfall genom överskeppningar har h. exc. statsministern endast talat om landstigningar, icke om invasionsföretag över havet, som förutsätta ovillkorligen tryggade förbindelser med hemorten. Såväl dessa förbindelser till och från av oss med visshet kända punkter på vår kust som ock den första transportflottan kräva, för att företaget skall hava utsikt till framgång, ovillkorligen trygghet från anfall från sjösidan. Dessa anfall kunna endast utföras av en flotta; men för att denna flotta skall hava möjlighet att hindra fiendens företag, är det nödvändigt icke blott att den kan uppträda var som helst utanför vår kust, utan även att den består av ett tillräckligt antal snabbgående fartyg av olika slag. Nu ställes emellertid i utsikt en förminskning av vår flottas huvudvapen till hälften. En sådan åtgärd skulle innebära ett fullständigt underkännande av deras mening, som i flydda tider, ända från Gustav Vasa till 1809 och 1816 års män, stött sina omisskänneligen tydliga uttalanden på krigets erfarenhet. En sådan nedsättning av vår flottas huvudvapen skulle vidare innebära ett absolut underkännande av den samfällda försvarsplan, som cheferna för generalstaben och för flottans stab år 1906 avgivit.

Det heter nämligen i det icke hemliga förslag, som de båda cheferna bifogade nämnda plan: »Såsom framgår av den samfällda försvarsplanen, har genom vårt nya krigspolitiska läge behovet av en väsentlig tillökning i flottans flytande materiel samt en ökning av vissa fartygstypers sjöduglighet framträtt såsom en oavvislig nödvändighet.» Och vidare: »Vid behandlingen av frågan om den utveckling, svenska flottan bör givas under sexårsperioden (1908—1913), får emellertid ej lämnas ur sikte det förhållandet, att vår flotta ännu icke blivit uppbringad till den styrka, som enligt senare decenniernas kommittébetänkanden redan före unionsupplösningen ansetts vara för densamma erforderlig. Härigenom ökas än ytterligare nödvändigheten av att under nämnda period giva flottan en betydligt kraftigare till-

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

växt än som kommit densamma till del under de senaste åren, särskilt vad beträffar den fartygstyp, som bör utgöra kärnan i vårt sjöförsvär — första kl. pansarbåtar — samt de fartyg, vilkas huvudvapen utgöres av torpeden. Önskvärdheten av dels en normal utveckling av materielen med anlitande av landets egna industriella resurser, dels en fullgod utvidgning av den erforderliga nya personalen har emellertid föranlett, att flottans tillväxt under sexårsperioden ansetts böra begränsas till en halv division första kl. pansarbåtar» o. s. v. Egentligen hade ökningen bort uppgå till en hel division sådana fartyg m. fl.

Man frågar sig inför detta uttalande, sammanställt med h. exc. statsministerns anförande beträffande våra första kl. pansarbåtars antal, huru det skall gå med planmässigheten, när själva grunden för densamma, den gemensamma försvarsplanen, sönderbrytes. Eller vad skulle man tänka om ett förslag, som, långt ifrån att öka infanteriets styrka, reducerade detta arméns huvudvapen till hälften? Ingen lär väl för övrigt kunna leda i bevis, att sjövapnets betydelse på sista tiden förminskats. Såsom redan förut framhållits, har tvärtom sjövapnets betydelse under senare tid ökat, enligt vad många och omisskännliga tecken giva vid handen.

Äntligen hava vi den riksviktiga uppgiften att under krig upprätthålla landets förbindelser med den övriga världen, m. a. o. avvärjandet av faran för handelsblockad. Det är ju alldeles uppenbart, att denna uppgift uteslutande tillkommer flottan. Men man tror icke på blockadfaran, man tror icke på omfattningen av det inflytande, som ett avskärande av våra förbindelser med utlandet skulle utöva på rikets ekonomi och på vår förmåga att hålla krigsmakten tjänstduglig. Sverige har aldrig förr smakat bitterheten av någon verklig blockad; men redan uppträdandet av en fientlig flotta i Östersjön, medan vår egen var inspärriad av is, har visat sig medföra så allvarsamma följder för vårt land, att Karl XI år 1678 fann anledning yttra: »Vi hava allaredan utur själva gärningen försport, vilken osägelig skada och otjänst vi och hela riket hava haft därav, att flottan för så många hinder och helst den långa vintern varit förhindrad att gå till sjöss, så att fienden haver haft några månader att agera fritt där.» Men om fiendens herravälde på sjön under några vintermånader på den tiden utan verklig blockad kunde åstadkomma sådan »osägelig skada och otjänst för hela riket», huru oändligt mycket mera fördärvbringande skulle icke numera en verklig blockad bliva för vårt land, numera, då vårt beroende av utlandet i så oerhört hög grad ökat? Tillräckliga bevis på blockadens förlamande inverkan lämnar Nordamerikanska inbördeskriget, under vilket Nordstaternas blockad enligt samstämmiga vittnesbörd från båda parternas historieskrivare utövade en kraftigare inverkan till Sydstaternas underkuvande än alla övriga krigsoperationer tillsammans. — Den utveckling, som tyska flottan under de båda senaste decennierna

undergått, har, såsom allmänt känt torde vara, till allra största delen varit förorsakad av fruktan för blockadfaran, eller med andra ord, av nödvändigheten att upprätthålla Tysklands handelsförbindelser över havet. Dessa omfatta emellertid endast två tredjedelar av tyska rikets handelsomsättning med utlandet, under det att i Sverige nära 98 % av vår utrikeshandel går över havet. Man borde väl vara berättigad att härav draga den slutsatsen, att vårt land relativt är i ännu mycket högre grad än Tyskland nödsakat att för sin ekonomi upprätthålla sina sjöförbindelser.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Och då ett avbrytande av våra sjöförbindelser givetvis i främsta rummet skulle drabba våra arbetare med deras familjer, synes det mig, att man i vårt land med ännu större fog än i Tyskland kan kalla flottans vedersakare arbetarfiender. — Det torde i detta sammanhang förtjäna påpekas, att alla plötsliga omkastningar inom det ekonomiska området städse utöva ett synnerligen menligt inflytande, framför allt på arbetarbefolkningens existensvillkor. Såsom bevis härpå anför man, att det hastiga införandet av spinneri- och vävmaskiner i Indien på sin tid åstadkom större elände, större hungersnöd än någon missväxt eller pest, som man därstädes kunde minnas. Och dock torde sistnämnda hemsökelse i Indien många gånger hava kräft miljontals offer.

För det andra vill jag säga, att *alla transporter över ett fullständigt behärskat hav äro numera ofantligt mycket lättare, säkrare, snabbare och bekvämare än under segel- och roddflottornas tid*. Alla militära transporter över ett icke behärskat hav hava däremot blivit så mycket mera äventyrliga.

Den första satsen torde vara uppenbar för en var, som färdats till sjöss. Men det är i sanning egendomligt, att medan man allmänt framhållit och överallt synes ha förstått järnvägar-
nas oerhörda betydelse för krigföringen till lands, har man sällan närmare fäst sig vid de nutida sjökommunikationernas betydelse i militärt avseende. Och dock äro förhållandena sådana, att utvecklingen av kommunikationerna till sjöss mer än väl hållit jämna steg med utvecklingen av kommunikationerna till lands. Man har måhända icke uppskattat innebörden därav, att t. ex. ett femtiotal medelstora oceanångare äga lika stor transportförmåga som svenska statens alla järnvägar tillsammans. Men de äga framför järnvägarna den oerhörda fördelen, att de efter befälhavarens skön kunna riktas var som helst. Ett femtiotal sådana ångare å ett hav, som är fullständigt tryggt, skulle beträffande transportförmåga kunna liknas vid en dubbelspårig järnväg med nästan obegränsad transportmateriel, och vilken dessutom kunde ögonblickligen förläggas i vad riktning som helst. På grund härav och till följd av en över havet anfallande fiendes fullständiga frihet i val av anfallspunkt har faran för invasion över havet, om detta helt och hållet är i fiendens våld, mångdubblats.

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

Det senare påståendet, nämligen rörande militära transporters ökade äventyrlighet, när havet ej är fritt, är ävenledes alltför litet beaktat, ehuru betydelsen därav näppeligen kan överskattas. Den ökade äventyrligheten kommer sig huvudsakligen därav, att nutidens örlogsfartyg icke blott äga en ofantligt mycket säkrare och snabbare förflyttningsförmåga än gångna tiders fartyg, utan även numera, i motsats till vad förhållandet var förr, äro i besittning av en snabbhet, som i regel är två eller tre gånger större än transportfartygens. Men den ökade äventyrligheten för de militära transporterna till sjöss härrör även av de nya vapnen, av deras ofantligt ökade räckvidd och förstörelseförmåga. Faran för en invasion över havet, då en försvarsflotta finnes, så att fienden icke äger fullständig säkerhet till sjöss, har följaktligen i hög grad minskats.

I sammanhang härmed må påpekas, att fiendens svagaste, känsligaste och mest ömtåliga punkt utgöres av hans på en transportflotta inskeppade trupper, vilka där för egen del äro helt och hållet värnlösa. Krigskonsten bjuder ovillkorligen att om möjligen söka nå fiendens svagaste och känsligaste punkt. En befälhavare till lands, som försummade att anfälla en genom en lång defilé framryckande motståndare, skulle säkerligen härför ställas till strängaste ansvar. En befälhavare, som underlåte att söka hindra fiendens broslagnings öfver en bred flod, som måste överskridas för att fienden skulle nå försvarshären, skulle säkerligen icke dömas mildare. Men ingen defilé och ingen flod kan i avseende på fientligt framträngande vara för en fiende svårare att överskrida än havet, om vi där kunna sätta oss till motvärn. Jag erinrar om Gustav Adolfs uttalande om den bäcken, som det skulle bliva fienden svårt att överhoppa.

Den tredje tesen lyder: *Endast genom en flotta kunna vi tillgodogöra oss det ofantliga tillskott i försvarskraft, som naturen skänkt oss i våra skärgårdar.* Frågan om våra skärgårdars betydelse har av föregående högt aktade talare delvis blivit vidrörd, och jag skall därför åtnöja mig med att instämma med dem, som påvisat, att våra skärgårdars betydelse av försvarsberedningarna blivit helt och hållet missuppfattad, samt tillägga, att våra skärgårdars betydelse icke består däruti, att de skydda bakomvarande kust, utan förnämligast däruti, att de lämna vår flotta de mest förträffliga beredskapsställningar, i vilka våra fartyg svårigen kunna av fienden åtkommas och varifrån han icke lär kunna hindra dem att utlöpa.

För det fjärde vill jag säga: *Humaniteten ej mindre än om tanken om rikets ekonomi bjuder oss ovillkorligen att i möjligaste må förskona fosterjorden från krigets fasor.* Man talar nu för tiden så mycket om humanitet, man arbetar i så många skilda riktningar på humanisering; men hur är det väl med humaniteten, när det gäller värnandet av våra heligaste intressen? I alla tider och hos alla folk har det varit en berättigad och naturlig strävan att hålla kriget fjärran från egna landamären.

Man behöver då icke underhålla även fiendens armé vid sidan av sin egen, man äventyrar icke, att landets befolkning skall hoptals förgås av fältsjuka och andra farsoter, som följa i krigets fotspar. Men om fienden står i landet, skola olyckorna icke begränsas härtill. Vi skola se vår gröda nertrampad, vår boskap rövad, våra gårdar brända, våra kvinnor — ja, må vi tänka den tanken ut, må den möta oss, när vi vakna och följa oss under dagens ävlan, på det att vi icke, när vi måhända en gång stå inför den fasansfulla verkligheten och i vanmäktig förtvivlan vrida våra händer inför allt det gräsliga, som vi måste bevittna — på det att vi icke då må kunna undskylla oss med detta: »Något sådant kunde vi väl icke ana», utan i stället känna med oss, att allt detta är vårt eget fel, ty vi hava icke velat, medan ännu tid var, offra en hundraedel av vår årsinkomst, kanske icke ens en dagsinkomst om året på stärkandet av det enda vapen, genom vars styrka vi skulle kunna förskonas från allt detta elände.

Vidare och för det femte: *Humaniteten bjuder oss även att i krig icke offra mer människoliv än oundgängligen nödvändigt är.* Det är en gammal erfarenhet, vilken jämväl bekräftats av den senaste tidens händelser, att i alla sjöslag äro förlusterna av människoliv ojämförligt mycket mindre än i strider till lands. Jämför man förlusterna i slagen vid Abukir, Trafalgar, Tsushima och andra för världshändelserna avgörande sjöslag med förlusterna i motsvarande större drabbningar till lands, så skall man finna skillnaden alldeles häpnadsväckande till förmån för sjövapnet.

Om vi hade kriget över oss, om vi hade fienden i landet och om tidningarna varje dag vore överfyllda med underrättelser om döda, sårade, stympade, förfrusna, av brist och umbäranden omkomna eller alldeles saknade, skulle vi kanske önska, att vi offrat något litet mer på vårt sjövapen.

En landsman berättade mig för någon tid sedan sina intryck från Turkiet, som han genomrest i slutet av oktober månad sistlidet år. Jag skulle önska, att jag kunde giva en tillräckligt målande bild av vad han berättade, en bild, som inetsade sig djupt i våra hjärtan. Längs järnvägen var allt öde, icke något jordbruk, inga betande kreatur, endast ruiner och åter ruiner av människoboningar och fäbodrar. Vid en järnvägsstation varseblev han en mycket lång stapel av säckar, flera meter hög. Han frågade vad säckarna innehöllo. Ben, endast ben, av människor och kreatur. — Jag hemställer, om man icke skulle kunna tänka sig, att vårt folk inför dylika tidningar och erfarenheter skulle hava rättighet att *då*, om icke förr, kalla våra maktägande *inhumana*.

Min sjätte och sista tes lyder så: *flottan är utan jämförelse det billigaste vapnet både i fred och krig.*

Man talar så ofta och så mycket om sjökrigsmaterielens »oerhörda kostnad», om pansarfartygens »svindlande kostnad».

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

Men man betänker icke, att unga människoliv äro värda mera. Se vi på försvarsbudgeterna, var för sig och båda i jämförelse med varandra, så skola vi först och främst finna, att kostnaden för flottans fartygsmateriel är ganska obetydlig i jämförelse med kostnaden för flottans personal.

Jämför man vidare vår flottas årskostnad med vår armés, så skall man finna, att den förra belöper sig till föga mer än en tredjedel av den senare. Jag medräknar här naturligtvis icke kustartilleriet och »handeln».

Jämföra vi sedermera kostnaden för flottans mobilisering med kostnaden för arméns, så skall man finna en ännu mycket större skillnad. Väl kan kostnaden för det ena och det andra vapnets mobilisering icke exakt uppgivas, helst i denna kostnad jämväl måste ingå underhållskostnaden under ett större eller mindre antal dagar, men i alla händelser är jag förvissad om att kostnaden för flottans mobilisering icke skall uppgå till ens en tjugandel av arméns.

Enahanda är förhållandet med dagkostnaden under krig. Och se vi slutligen på kostnaden av förlusterna — materiella och personliga — i ett större slag till sjöss och till lands, skall man väl nödgas medgiva, att, ehuru måhända kostnaderna för den materiel, som under några få timmar skulle kunna sänkas i havets djup, kanske uppgå till hundra miljoner kronor, måste dock kostnaderna för förlusterna i ett större slag till lands anses ofantligt mycket högre. Ty även om man alldeles fränser alla ideella värden, måste man väl uppskatta värdet av en ung, frisk och stark man — nationalekonomiskt sett — till åtminstone 20,000 kronor. 50,000 man döda, sårade eller fångna, skulle sålunda kunna tänkas motsvara en nationalförlust av 1,000 miljoner. För min del kan jag icke finna annat, än att detta ideliga tal om sjökrigsmaterielens oerhörda kostnad är oberättigat, om man icke samtidigt framhåller den ofantligt mycket större kostnaden eller värdet av människoliven. Ett sådant ensidigt beskärmande över den döda materielens kostnad kan för mig åtminstone icke te sig annorlunda än såsom ett underskattande, en ringaktning av människovärdet.

Det gives emellertid en annan omständighet, som gör att pansarfartygsmaterielen för oss blir relativt billig, ja, som verkar därhän, att vi kunna åstadkomma pansarfartygsmateriel med viss effektivitet för föga mera än halva kostnaden i andra stater. Då vi icke behöva utrusta våra fartyg med stora förråd, särskilt icke med kolförråd för resor fram och tillbaka över Atlanten, då vidare våra kustfarvattens beskaffenhet gör det möjligt för oss att bygga fartyg med mycket lägre fribord eller så att säga en våning lägre än sådana fartyg, som äro avsedda att uppträda på oceanen, så blir följden därav, att vi inom ett visst displacement kunna vinna samma effektivitet, som för oceanfartygen fordrar nära dubbla displacementet. Till bevis härpå vill jag endast anföra, att Tysklands fem under

åren 1896—1899 sjösatta slagskepp av Barbarossatypen äro så- Statsverkspro-
väl beträffande artilleriet som farten betydligt underlägsna positionen.
Sverigetypen, under det att dock deras deplacement uppgår till (Forts.)
över 11,000 ton. Alldeles samma förhållande utvisa de fem
under åren 1900—1901 sjösatta slagskeppen av Wittelbachsty-
pen, vilkas deplacement uppgår till nära 12,000 ton. Och även
de tio under åren 1902—1906 sjösatta slagskeppen av Braun-
schweig- och Deutschlandtyperna kunna, trots sina 13,200 ton,
i krigsvärde knappast mäta sig med Sverigetypen.

För övrigt, om man jämför förhållandena nu för tiden beträffande vår flotta med dem, som man i flydda tider under århundraden ansåg helt naturliga, så torde man i avseende på kostnaden, särskilt i betraktande av personalens talrikhet förr i tiden, nödgas komma till den slutsatsen, att flottan i vårt land, trots den nutida materielens »svindlande kostnad» likvisst ställer sig för landet billigare än förr i tiden.

Beträffande försvarsmedlens kostnad vill jag slutligen endast tillägga att, om man skulle företaga en opartisk undersökning, det skulle med all säkerhet visa sig, att vida större möjlighet förefinnes för oss att »mäta oss» med en stormakt till sjöss än till lands. För att icke bliva allt för vidlyftig skall jag dock icke nu närmare ingå på denna fråga.

Av samma anledning skall jag icke heller nu framdraga flera synpunkter, som tala för vår flottas stärkande, ehuru åtskilliga sådana finnas.

Jag vill endast i detta sammanhang framhålla, att ett dåligt försvar är det dyraste av alla, icke allenast därför att förlusterna i ett krig med olycklig utgång alltid äro mångfaldigt större än alla utgifter för försvaret under fredstid, och därför att med ett dåligt försvar måste man alltid räkna med att kriget, när det en gång kommer, blir fullständigt ruinerande, utan även därför att, såsom hos oss, ett otillräckligt försvar i hög grad bidrager till denna känsla av osäkerhet och olust bland befolkningen samt bitterhet mellan partierna, vilken liksom en mara vilar över hela vårt land, därför att detta otillfredsställande försvar förkväver vår tillförsikt och vår företagsamhet samt nedsätter vårt hopp om en lycklig framtid, ja, även därför att det sätter vårt fredslugn i fara. Och av de orsakerna jämte en del andra har jag minst av allt kunnat förstå den ställning, det socialdemokratiska partiet intagit till vår viktigaste fråga. Om något parti framför andra har intresse, har fördel av att vårt försvar blir fullgott och särskilt att vi få en duglig flotta, så måste det väl vara arbetarpartiet.

Genom ständigt pågående nybyggnad av fartyg beredes stadigvarande arbetsförtjänst åt tusenden. Under en blockad av vår kust komme däremot, som sagt, arbetarna att lida mest. De berövas i hundratusentals sitt dagliga bröd. Otaliga skaror av män, kvinnor och barn skola ohjälpligen komma att hungra ihjäl. Kapitalister och ämbetsmän komma att lida minst; men när

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

fabrikerna nedläggas, sjöfarten avstannar och järnvägarna stoppa, då tages brödet ur munnen i första hand på kroppsarbetarna. Och — om vårt land blir erövrat — vad hade väl då våra socialdemokrater att vänta? Jag behöver ej tala om deras ledare, ty deras saga vore då all; men vad skulle väl de stora massorna vinna? Mångårig värnplikt under utländskt ok. Och förbi, utan nåd och barmhärtighet, förbi med rösträtt och yttranderätt och tryckfrihet och föreningsfrihet. Är det dit vårt folk skall ledas? Är det efter dessa välsignelser, som proletariatet suckar? Nej, man förstår icke, man vill icke förstå sitt eget bästa. Världen vill bedragas, och vi kunna ju omöjligen tänka oss, att det skulle kunna finnas främmande intressen, som jublade över vår inre tvedräkt, som kanske underbläste den och som måhända arbetade på att vårt försvar hölles nere, på det att hela vårt land, när det passande ögonblicket vore inne, måtte bli ett lättfånget byte.

Ett av de svåraste hindren för vårt försvarsväsens stärkande och på samma gång en av de värsta farorna för vår nationella tillvaro är tvivlet och räddhågan. Tvivlet på möjligheten för oss att kunna försvara vår fosterjord, räddhågan att utan utsikt till framgång ruinera oss på lönlösa rustningar. Huru ofta har jag icke hört den invändningen, särskilt från socialistiskt ledarhåll: »om jag bara kunde övertygas om möjligheten för oss att kunna försvara vårt oberoende i kampen mot en stormakt, så skulle jag visst vilja vara med om de största offer för vårt försvar. Men alla våra ansträngningar äro förgäves. Då är det givetvis mycket bättre att omhulda kulturförsvaret.»

Dess bättre börja åtskilliga tecken tyda på att detta tvivel och denna räddhåga hålla på att försvinna. Jag vill emellertid tillåta mig att framkasta ett litet exempel. Jag ber att få betona, att det är ett exempel, icke ett förslag.

Alltså, om vi nedlade lika stor kostnad på vår flotta som på vår armé och använde 40—45 % av flottans årskostnad till nybyggnad av fartyg, såsom förhållandet är i andra, i välordnade mariner, så skulle vårt land kunna underhålla en flotta om ett 30-tal pansarfartyg av ungefär samma storlek som pansarbåten Sverige jämte ett hundratal spanare, jagare och undervattensbåtar. Jag föreställer mig, att till och med de mest högljudda fredsivrare och avrustningsvänner skulle nödgas medgiva, att vår fred då vore oändligt mycket säkrare tryggad än genom all världens traktater och skiljedomstolar, — jag föreställer mig, att icke ens de värsta tvivlarna på vår förmåga att värna vårt land då skulle kunna förneka möjligheten för oss att framgångsrikt försvara fosterjorden — jag föreställer mig, att dvärgalåten då skulle tystna även i de mest räddhågade sinnen, — jag föreställer mig, att det i hela vårt land skulle sprida sig en helt annan känsla av trygghet och tillförsikt, av arbetsglädje och framtidshopp, än vad vi nu få bevittna, — jag föreställer mig, att hela vårt folk skulle känna ett oändligt mycket starkare

band, än vad nu är förhållandet, förena alla klasser och stånd i vissheten om vår inneboende kraft och ikänslan av vår, av alla andra nationer aktade ställning.

Och denna trygghet och denna tillförsikt till egen kraft skulle återverka på alla områden. Handel, industri och näringar skulle tvivelsutan röna ett aldrig annat uppsving, och överallt på världens hav skulle man med beundran hälsa vår gamla blågula flagga. Ja, för visso hade vår utrikesminister rätt, då han på vårt land tillämpade kejsar Wilhelms ord: »Vår framtid ligger på havet».

Om vi offrade än så mycket på vår armé, men försummade flottan, skulle dock icke en sådan trygghet och en sådan tillförsikt kunna vinnas. Ty vår neutralitet kunde vi ändock icke hävda, och våra oundgängliga förbindelser med den övriga världen kunde vi icke upprätthålla. Däremot vågar jag hålla före, att den oskattbara säkerhet, som vi alla längta efter, skulle kunna ernås, redan om vi åt vår flotta ansloge endast omkring hälften av vad vår armé nu kräver. Och detta kommer sig därav, att sjövapnet är så billigt.

Ja, jag tror att hälften vore nog; men det är icke nog, och vårt försvar blir icke betryggande, om vi så inskränka kostnaderna för flottan, att dess huvudvapen måste reduceras till hälften.

Att vi förmå bära, ja, med lätthet förmå bära de ökade utgifter, som ett nöjaktigt ordnande av vårt sjöförsvar kräver, där-om finnes det väl numera ingen som kan tvivla. Men det synes dock, som om mängden i vårt land låtit åren fly undan utan att stanna ett ögonblick för att se till, huru förhållandena utvecklats sig även här. Jag träffade för någon tid sedan här i Stockholm en engelsman, som 15 år tidigare tillbringat åtskilliga månader i vårt land. Han kunde knappt finna ord nog för sin beundran: »det är alldeles oerhört», sade han, »vad det allmänna välståndet vuxit i Sverige, sedan jag var här sist». Och på min fråga, varpå han grundade detta omdöme, genmålde han: »jag har väl ögon att se med. Se på edra byggnader, på edra kommunikationer, på edra handelsbodas, ja, se på alla ni möter, se särskilt på arbetare och tjänstfolk, huru snyggt, huru prydligt de äro klädda». I själva verket torde den ekonomiska bärkraften inom vårt land under dessa 15 år hava i det närmaste fördubblats. Det vill säga, att medan vi för 15 år sedan utan kännbar olägenhet hade råd att nedlägga mer än tio millioner på ny- och ombyggnad av fartyg, så skulle vi nu utan större olägenhet kunna nedlägga 20 millioner årligen på samma ändamål.

Och likvisst är det ingen som velat påstå, att så mycket erfordras. Men vad jag såsom min bestämda uppfattning vill uttala, det är, att 5½ miljoner årligen till nybyggnad är alldeles otillräckligt. Må vi för övrigt besinna, att vår ställning till utlandet på sista tiden förbättrats med över 100 miljoner kronor om året. Och om vi se på utgifterna för flottan i andra

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

länder, skola vi bland annat finna, att, om vi här i Sverige ansloge lika mycket per invånare till vår flotta som t. ex. Italien och Förenta staterna, årsutgifterna för flottan skulle belöpa sig till minst 30 miljoner kronor. En liknande jämförelse med Tyskland skulle giva oss 35 miljoner, med Frankrike 53, med Argentina 85 och med England 104 miljoner kronor.

Men vi tveka dock alltjämt.

Mörk och hotande såg jag framtiden för mig, då jag här för 4 år sedan sökte uppdraga konsekvenserna av det långvariga uppehållet i pansarbåtsbyggandet. Ännu mera mörk och hotande ter den sig, om vår pansarflottas effektivitet skulle ytterligare nedsättas. Utan möjlighet att trygga vår neutralitet, utan möjlighet att framgångsrikt försvara vare sig vår kust eller vår landgräns, utan möjlighet att under krig upprätthålla våra förbindelser med utlandet, skulle vi känna en ännu större otrygghet och osäkerhet, än den som nu behärskar oss.

Men jag frågar mig likvisst till slut: är det icke tänkbart, att fredskärlek, arbetarvänlighet, humanitet och en högre uppskattning av människovärdet i jämförelse med värdet av den döda materielen skola kunna verka därhän, att vår flotta gives erforderlig styrka? På den frågan skall den närmaste framtiden giva mig svar.

Mina herrar, jag vill till sist endast upprepa: det är fara i dröjsmål.

Herr Kvarnzelius: Jag har begärt ordet i anledning av herr Thyréns yttrande. Herr Thyrén tillät sig nämligen framkasta det påståendet, att de förbudsvänliga svenska medborgarna i stort sett skulle vara försvarsovilliga eller försvarsfientliga. Jag har icke något uppdrag att här tala å den organiserade nykterhetsrörelsens vägnar, men med hänsyn till den ställning jag intager i goodtemplarorden, det största av de organiserade nykterhetssällskapen här i landet, anser jag det vara min plikt att i det hänseendet nedlägga en bestämd gensaga mot herr Thyréns påstående. Det finnes intet berättigande till ett sådant antagande och ännu mindre till ett sådant påstående. Såvitt jag har mig bekant, har icke den organiserade nykterhetsrörelsen vid något tillfälle givit uttryck åt en sådan uppfattning. Det är klart, att inom en så stor folkrörelse som nykterhetsrörelsen, vilken räknar över 450,000 organiserade medlemmar, det skall finnas många olika meningsriktningar representerade. Inom dessa organisationer finnas representanter för alla politiska åskådningar, och det är tydligt, att där finnas både vänner och motståndare till försvarsfrågan.

Men därför att en del av dem, som tillhöra den organiserade nykterhetsrörelsen, även givit uttryck åt sin större eller mindre sympati för fredssträvandena eller åt sin större eller mindre sympati för försvarsväsendet — därför får man icke säga, att detta är ett uttryck för den organiserade nykterhetsrörelsens ställning till försvarsfrågan.

Jag klandrar icke herr Thyrén för att han tagit till orda i detta ämne. Tvärtom ber jag att få uttala min tacksamhet för att han berett mig detta tillfälle att här slå ihjäl en uppfattning, åtminstone för goodtemplarordens vidkommande, som under den sista tiden givits spridning säkerligen i mycket uppenbart syfte att däri-genom undandraga nykterhetsrörelsen en del av de sympatier, den annars åtnjutit hos landets befolkning även utanför deras krets, som äro organiserade nykterhetsvänner, och då jag har den uppfattningen, att nykterhetsrörelsen även i fortsättningen av sin verksamhet är i behov av all den sympati den kan vinna, kan åtminstone jag för min del, med hänsyn till den ställning jag intager till den organiserade nykterhetsrörelsen, icke underlåta att — till den kraft och verkan det hava kan — bidra till undanröjande av varje missuppfattning, som i detta hänseende kan hava uppstått.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Då jag nu har ordet, skall jag, herr talman, begagna tillfället att även yttra några ord i den fråga, som företrädesvis varit föremål för överläggningen i dag, försvarsfrågan. Jag gör detta särskilt därför, att i de hittills hållna anförandena förekommit mycket förebräelser mot regeringen, därför att det befaras, att den icke skall komma med tillräckligt stora krav på försvarsfrågans område. Det kan då icke vara ur vägen, att de ärade talarna återföra i minnet händelserna för några få år tillbaka i tiden. Jag tror, att det då skall bli lättare att få en klar uppfattning om i huru stor grad dessa förebräelser, äro berättigade eller icke.

Jag ber särskilt att få erinra om tilldragelserna vid 1911 års riksdag. Den då sittande regeringen hade tagit ställning till det utredningsresultat, som 1907 års försvarskommitté framlagt för regeringen.

Vi minnas alla huru stor del av denna kommittés förslag som den då sittande regeringen framlade för Riksdagen. Det var förslaget om byggande av en pansarbåt. Allt det övriga sköts åt sidan, under förklaring att det behövdes ytterligare prövning, ytterligare utredning rörande övriga föreslagna åtgärder till försvarets stärkande.

Såvitt jag har mig bekant, framfördes vid detta tillfälle icke något klander från deras håll, som nu närmast tagit till orda, med veklagn över, att försvarsfrågan i hela sin vidd måhända icke kommer att föreläggas denna riksdag. Det ansågs 1911 som en ganska naturlig sak, att den gamla försvarstaktiken då skulle ytterligare fullföljas, att man så småningom, utan att låta Riksdagen få klart besked om vad som låge bakom, skulle söka plocka in det ena beslutet efter det andra, utan att något klart sammanhang kunde skönjas, utan att Riksdagens ledamöter finge tillfälle att erhålla en klar överblick över problemet i hela dess vidd.

Det hade dock, såväl då 1907 års kommitté arbetade som då 1911 års Riksdag var samlad, icke saknats tillfällen till varningar. Det hade icke saknats tillfällen, då det lämnats upplysning om, att vårt försvarsväsen på många områden lede av mycket stora brister. 1905 års händelser och vad därmed stod i sammanhang

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

torde mycket klart hava ådagalagt de mycket stora brister, som då vidlådde vårt försvar. Det oaktat ansågs det icke vara någon brist på omtanke om rikets säkerhet, att 1911 års regering endast lade fram förslag om en pansarbåt, utan att ens angiva, huru många pansarbåtar vi skulle hava i första linjen. Det var först i statsutskottet det gick att få fram något klart besked i den saken.

Det synes därför, att de, som nu göra sig så breda i försvarsfrågan, borde ägna någon tanke åt situationen, sådan den då var, och deras ställning till samma fråga, sådan den då förelåg, jämförd med deras ställning till denna fråga nu. Jag ber, herrarne för ett ögonblick stanna inför det program till ordnande och stärkande av vårt försvarsväsen, som statsministern framlade i sitt karlskronatal, och jämföra det med vad som förut framlagts inför Riksdagen. Om nu detta program kommer att i sina huvuddrag bliva det, som regeringen framlägger för Riksdagen så vill jag fråga eder mina herrar, om det är någon, som för något år tillbaka i tiden kunnat tänka sig, möjligheten av att en regering skulle kunna komma fram med så stora krav och anslagsäskanden för att stärka vårt försvar, som detta program innebär?

Nej, men det är nu som år 1906, att den liberala regeringen får bära bördan av åtskillig underlåtenhet, som föregående regeringar gjort sig skyldiga till. Vi veta, att 1906 års liberala regering fick lägga fram anslagsäskanden, som sträckte sig vida över vad som dessförinnan varit vanligt och vad som därefter äskades av den Lindmanska regeringen. Och vi som under den följande högerregeringens tid tillhörde Riksdagens Andra kammare, veta huru under överläggningarna i försvarsfrågan från högerhåll och från dåvarande statsministern kammarens uppmärksamhet fästes på, att den då sittande regeringen äskade mindre på fjärde och femte huvudtitlarne, än den liberala regeringen gjort. Detta ansågs då vara en förtjänst. Reflexionerna göra sig härvidlag själva. Säkerligen blir förhållandet vid denna riksdag detsamma som 1906. Det blir helt visst så stora krav, som nu komma att ställas på nationen för försvarets stärkande, att ett betänksamhetens ord även från deras sida, som här föra oppositionens talan vore mera på sin plats.

Jag kan i detta sammanhang icke underlåta att fästa uppmärksamheten på även en annan sak. Det talas i dessa dagar om vårt försvarsväsen, alldeles som om vi icke hade något försvar. Det går dock icke an att förbise, att vårt försvar i närvarande stund kostar omkring 80 miljoner kronor årligen plus de personliga upppoffringarna, och detta är väl ändå ej någon liten summa för ett land som vårt. Jag vågar så mycket mer påstå, att vi ej hava något i och för sig alldeles undermåligt försvar, som jag i detta avseende har ett stöd att åberopa, som säkerligen bland denna kammares majoritet icke kan lämnas utan något som helst beaktande. Före och under 1911 års riksdag framkommo också många, måhända i vissa delar även berättigade, anmärkningar mot vårt försvarsväsen, och den trafik, som i våra dagar särskilt i en del pressorgan funnit så riklig näring, hade även då sin motsvarighet, i det man på allt sätt sökte

underkänna, förklenliga och nedsätta vårt försvar. Detta gav dåvarande statsministern anledning till en bestämd protest avgiven i Andra kammaren mot en sådan trafik, och jag anser, att vad han i detta hänseende anförde är av det aktuella värde även för dagen, att jag nödgas be att få besvara herrarne med att citera några ord ur hans yttrande.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Han yttrade: »Jag skall be att få sluta med att säga ett ord med anledning av ett yttrande, som har blivit fällt under debatten i Första kammaren. Där sades i förrgår, att vårt försvar är dyrt och dåligt. Jag vill å min sida med den kännedom, jag har om vårt försvar, bestämt opponera mig mot, att det är dåligt. Jag tror icke, att vi gynna försvarssaken, jag tror icke, att vi främja oss själva och vårt land, om vi framhålla vid alla möjliga tillfällen vårt försvar såsom ett dåligt. Det är för det första icke rätt. Vi ha en härorganisation, som enligt vad många gånger blivit sagt visserligen är ny och ännu icke fullt genomförd, och man har sålunda ännu kanske icke kunnit pröva den i alla dess detaljer. Men vi ha dock genom denna 1901 års härorganisation fått ett försvar, om vilket man icke kan med något fog påstå, att det är dåligt. Om man talar jämt och samt om, att vårt försvar är dåligt, då, menar jag, nedsätter man värdet av försvaret, därför att man dels förringar modet och lusten hos dem, som tillhöra detta försvar, och dels utbreder även utom Sveriges gränser en åsikt, vilken icke äger något berättigande att utbredas. För min egen del har jag sökt att bilda mig en uppfattning om denna sak, och därför har jag under de två sista åren följt arméns stora fälttjänstövningar från början till slut, följt dem både natt och dag, snart sagt, för att söka bilda mig ett omdöme om saken. Vad jag här vågar uttala grundar sig alltså på vad jag med egna ögon sett, och det säger jag, att vi ha både en armé och en flotta, vars befäl, underbefäl och manskap är besjälade av den allra största plikttrohet och det största intresse och av den allra största vilja att både kunna uthärda strapatser och göra sina övningar på ett sätt, som jag tror med fullt skäl kan sägas är utmärkt gott i förhållande till den övningstid, som här i vårt land bestås.»

Det är klart, att, även om man kan instämma i detta, hava dock under den utredning, som nu pågått och pågår, kommit i dagen brister i vårt försvar, som måste avhjälpas och som jag förmodar, att Riksdagen också skall befinnas villig att avhjälpa. Jag ber att i detta hänseende särskilt få fästa uppmärksamheten på den brist, som måste anses ligga däri, att ingenting gjorts för att utrusta våra reservtrupper. I avseende härpå kan jag ej instämma med den förste ärade talaren i dag, då han tycktes vilja göra den meningen gällande, att, därest vi ej få ökad utbildning för vårt manskap, det ej är mycket bevänt med, att vi skapa utrustning åt reservtrupperna. Om jag fattade honom rätt, tror jag han menade, att denna utrustning lätteligen kunde bli en arsenal för fienden, varifrån denna kunde hämta vapen att riktas mot oss. Jag förmodar, att om den ärade talaren något närmare överväger sina ord, han skall finna ohållbarheten i detta sitt resonemang.

Statsverkspropositionen.

(Forts.)

Därest man hotas med ett överfall, då är ju det första man företager sig, att man söker skaffa sig försvarsvapen. Om tiden det medgiver, söker man naturligtvis också skaffa sig nödig färdighet i att sköta den. Men i farans ögonblick är det naturligtvis icke möjligt att fylla det behov därutinnan, som långt förut bör vara tillgodosett genom utbildning och träning, utan när fara hotar, söker man som sagt efter ett försvarsmedel att hava till hands. Detta resonemang gäller beträffande varje enskild individ, om en fara hotar honom, och jag menar, att det kan överföras att gälla även för landets försvar. Därför tror jag, att vad vi i främsta rummet måste se till, att vi hava för våra trupper, därest fara skulle komma, är, att vi hava någonting att utrusta dem med, att sätta i händerna på dem, och att vi hava tillräckligt med försvarsmedel åt *alla* dem, som behöva tagas ut för att avvärja faran.

Vidare har i dessa dagar uttalats — det har även i något förstuckna ordalag kommit till synes här i dag — att det liberala partiet skulle vara mindre försvarsvänligt än andra partier. Jag för min del nedlägger en bestämd gensaga mot detta påstående. Jag tror och är övertygad om, att det liberala partiet har lika stark och lika god försvarsvilja som något annat parti här i landet.

Men jag vill säga en sak till: det liberala partiet anser, att en god lösning av försvarsfrågan kan man aldrig få, för så vitt man ej får den med folket. I fullt samförstånd med folket, måste försvarsfrågan lösas, den saken måste alla vederbörande göra klart för sig.

Greve Lagerbjelke: Herr vice talman, mina herrar! Med frågan om ordnande av vårt militära försvar sammanhänger oskiljaktigt frågan om ordnande av vår ekonomiska försvarsberedskap; och synes det mig därför vara väl motiverat att vid denna försvarsdebatt upptaga en fråga, som berör den senare. Jag kommer i mitt yttrande här att begränsa mig till denna speciella fråga.

Att på ett tillfredsställande sätt och i längden ordna den ekonomiska försvarsberedskapen går nog ej på annat sätt än genom en ökning av skatteobjekten. Härvidlag finnas utan tvivel de största möjligheterna hos industrien. För dennas utveckling åter är i väsentlig grad att räkna på vattenkraften. Under första tioårsperioden av detta sekel kommo här i riket till stånd vattenkraftsanläggningar om sammanlagt cirka 400,000 hästkrafter; och växte den svenska industriens tillverkningsvärde enbart i samband med dessa vattenkraftsanläggningar med omkring 400 miljoner kronor om året.

I vad mån har då denna utveckling fortgått under de sista tre åren?

Jag vill först i förbigående erinra, att kronans vattenfall under denna tid ej tagits i anspråk i annan mån, än att desamma genom kronans försorg monterats. Intet arrendeavtal med enskilda har kommit till stånd med tillämpning av 1910 och 1911 års förordningar. På frågan om anledningen härtill vill jag icke nu inlåta mig.

Beträffande övriga vattenfall har, efter ett relativt stillastående under åren 1911 och 1912, under år 1913 en avsevärd företagsamhet försports inom södra och mellersta delarne av landet, varemot i Norrland påbörjats endast två vattenkraftsbyggnader av någon betydighet. Därvid är då att märka, att av Norrlands till 3 miljoner beräknade hästkrafter, varav cirka 20 å 25 procent kunna anses tillhöra kronan, för närvarande endast cirka 100,000 äro utnyttjade.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Denna olikhet i företagsamhet beror säkerligen på kronans kända vattenfallsprocesser, på att i södra och mellersta delarne av landet äganderätten ansetts trygg, i motsats till vad förhållandet är i Norrland. Att märka är, att de nämnda två vattenkraftsanläggningarna i Norrland av särskilda skäl kunnat antagas vara tämligen fria från kronans rättsanspråk; och belysa sålunda de två undantagen bjärt regeln.

Vad är da att göra?

Att kronan skulle utan vidare bortskänka sin äganderätt, kan givetvis icke komma i fråga, även om utgången av hittills avgjorda processer — varav dock ingen är slutligen avgjord i högre instans — med ett enda undantag gått kronan emot. Undantaget gäller ett avsidet liggande mindre vattenfall i Västerbottens lappmark.

Vad som kan göras är dels att påskynda processernas avgörande dels att vidtaga sådana mått och steg, att vattenkraften under väntetiden kan bliva utnyttjad. I det senare syftet hava tillkommit 1910 och 1911 års förordningar om villkorlig upplåtelse av de omtvistade vattenfallen. Hittills hava dock dessa förordningar i intet enda fall kommit till tillämpning; och lär väl detta utan vidare giva vid handen, att bestämmelserna äro olämpliga och böra ändras.

Denna fråga har även från olika håll varit föremål för uppmärksamhet. Framställningar i ämnet hava vid upprepade tillfällen, senast i december 1911, gjorts av Svenska vattenkraftföreningen. På interpellation av herr Hildebrand i Riksdagens Andra kammare under 1912 års riksdag meddelade hans excellens statsministern, att fråga om ändring av grunderna för villkorlig upplåtelse av de omtvistade vattenfallen skulle av regeringen tagas under behandling, när vattenfallsstyrelsen inkommit med yttrande över vattenkraftföreningens nämnda framställning. Vattenfallsstyrelsens yttrande avgavs sedermera i oktober 1912 och gick i stort sett ut på tillstyrkande av vattenkraftföreningens framställning.

Emellertid framkom icke vid 1913 års riksdag någon kungl. proposition i ämnet. Detta förefaller så mycket märkligare, som både i trontalet och i statsverkspropositionen till årets riksdag tillgodogörandet av vattenkraften anförts såsom ett avgörande skäl för ett påskyndande av inlandsbanan. I trontalet säges nämligen, att genom utveckling av Norrlands järnvägsnät öppnas möjlighet för ett bättre tillvaratagande av därstädes befintliga naturtill-

Statsverkspro-
positionen.

(Forts.)

gångar. Att dessa naturtillgångar avsetts omfatta även vattenfallen, är väl i sig självt givet; men det utsäges uttryckligen i statsverkspropositionen, där civilministern, under »Utgifter för kapitalökning», angående 1911 års plan för järnvägsbyggnader i Norrland yttrar, att »Norrlands kolonisation och utveckling samt tillgodogörandet av dess rika naturtillgångar, icke minst de mäktiga vattenfallen, kräva järnvägskommunikationer i fullt den omfattning, som nämnda plan angiver».

Jag kan ej finna det vara i överensstämmelse med vartannat att å ena sidan påskynda inlandsbanans byggande, bland annat i syfte att tillgodogöra sig vattenfallen, samt att å andra sidan genom processkampanj hindra vattenfallens användning och utan att, om en sådan kampanj ej kan undvikas, vidtaga sådana åtgärder, att vattenfallen under väntetiden kunna användas.

Herr vice talman! På grund av såväl hans excellens statsministerns uttalande vid 1912 års riksdag som de av mig nu berörda uttalandena i årets trontal och statsverksproposition, vill jag uttala den förvissning, att 1914 års riksdag ej kommer att gå till ända, utan att åtgärder i av mig antydd riktning blivit vidtagna för att snarast möjliggöra en fortsatt utveckling av Norrlands industri.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag har blivit uppkallad av ett par yttranden, som förekommit här i dag. Mina erinringar därmed emot skola dock ej bliva långa.

Den ena uppgiften, som lämnats av både den första och den tredje talaren, gick ut på, att man från liberalt håll driver den satsen, att försvaret skulle erhålla vad som blir över, sedan alla andra tänkbara ändamål blivit tillgodosedda. Såvitt jag förstår, innebär denna uppgift en oriktighet. Något dylikt uttalande från sådant liberalt håll, att det bär parlamentariskt ansvar, har åtminstone jag icke varit i tillfälle att höra. Vad som sagts från liberal sida är, att man vid bestämmandet av försvarsbördornas storlek bör taga hänsyn även till andra samhällsbehov. Detta är något helt annat, än att man, såsom påståtts, skulle från liberalt håll göra gällande, att försvaret skulle erhålla vad som bleve över, sedan andra ändamål blivit tillgodosedda.

En annan uppgift har lämnats av den tredje talaren i ordningen — som därmed förklarade sig vilja för sin del utföra samma upplysningsarbete, som bedreves ute i landet i syfte att inför de okunniga massorna angiva skälen för ökad försvarsvilja —, jag syftar på uppgiften om förbudsvännernas ställning till försvarsfrågan, vilken uppgift väl bör även av mig i någon mån bemötas. Det är klart, att bland förbudsvännerna likaväl som bland förbudsmotståndarne finnas olika meningsskiftningar i försvarsfrågan; men att påstå, att man från liberalt förbudshåll skulle slutit upp kring den meningen, som herr Thyren angav, att icke blott icke vilja vidmakthålla det nuvarande försvaret, utan att önska efter hand nedskrivna och slutligen förintadetsamma, det måste jag beteckna

såsom ett oriktigt angivande av de liberala förbudsvännernas ståndpunkt.

Statsverkspropositionen.

(Forts.)

I detta sammanhang kom samma ärade ledamot in på och gjorde till sitt ett uttalande i dagens inledningsanförande, nämligen att, när det gällde att taga position i försvarsfrågan, man först skulle utreda, vad som erfordrades för att skaffa oss ett fullt betryggande försvar, och sedan anskaffa detta, kosta vad det ville. Den förste talaren formulerade satsen så, att, innan försvarsfrågan blir löst på ett för landets säkerhet *fullt betryggande* sätt, kan man ej från högerhåll nöja sig med accept av andra förslag. Detta sätt att taga position i frågan, nämligen att säga, att man först skall utreda, vad som erfordras för ett fullt betryggande försvar, och sedan anskaffa detta, kosta vad det vill, — denna metod tror jag ej blir möjlig att vidhålla, därför att det överstiger vårt lands förmåga att skaffa ett försvar, som under alla förhållanden kan sägas vara betryggande. Det kan ju vara ett vackert talesätt, att man antingen skall hava ett betryggande försvar eller också ingenting; men jag tror, att det i det stora hela ej heller blir annat än ett vackert talesätt. Det är allenast ett relativt betryggande försvar, som vi, hur vi än anstränga oss, kunna åstadkomma.

Om vårt land ägde tio miljoner invånare och dubbelt så stora tillgångar, som landet nu äger, skulle säkerligen vad 1907 års försvarskommission anvisade såsom lämpligt för försvaret betecknas som en ståndpunkt, möjlig att intaga blott för försvarsoviljan eller försvarslikgiltigheten, även om vårt lands läge i andra avseenden ej vore annorlunda beskaffat, än det nu är. Och om man skall lyssna till fackmännens ord, skulle icke en gång den åsikt inom försvarsberedningarna, som går längst i fråga om försvarskostnaderna, innebära, att vi skulle få ett fullt betryggande försvar, ty många av fackmännen beteckna vad där erbjödes såsom mindre tillfredsställande. Jag tror, att man ovillkorligen blir nödgad att bestämma försvarets omfattning med hänsyn till vår ekonomiska ställning och under erkännande av nödvändigheten att fylla andra samhällsbehov.

I detta sammanhang — och härmed skall jag sluta — vill jag yttra ett par ord om den vackra avslutning, som den förste talaren hade på sitt anförande, när han påminde om känslorna hos en svensk, som från en utrikes resa återvänder till sitt land och först får återse den svenska kusten och de svenska färgerna, huru hans bröst då värmes av fosterlandskärlek och glädje över att få återkomma. Det kan i detta sammanhang vara skäl, att vi också erinra oss dem, som måste se denna kust försvinna utan hopp att någonsin få dit återkomma, därför att förhållandena i landet varit sådana, att oaktat emigranterna visst icke sakna fosterlandskärlek, de likväl funnit sig tvungna att söka ett hem i främmande land. Den erinringen påminner om det nödvändiga sammanhanget mellan å ena sidan försvarsutgifterna och å andra sidan strävandena att på allt möjligt sätt förhjälpa de mindre väl lottade till en bättre ställning.

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

Herr Lindblad, Anders: Jag skall icke bliva mångordig, ty av långa tal ha vi haft mer än tillräckligt i dag.

Det var ju att förutse, att försvarsfrågan skulle vid dagens remissdebatt likasom vid föregående års remissdebatt bliva huvudfrågan, och man hade väntat sig, att anfallen från högerhåll mot regeringen skulle blivit våldsammare än de hittills varit efter den hets, som utvecklats i högerpressen. Att anfallen ej blivit så våldsamma beror väl mest därpå, att den position regeringen själv intagit i försvarsfrågan i själva verket numera är sådan, att jag tror, att högern har all anledning känna sig tillfredsställd och att iakttaga försiktighet uti sina anfall, såvitt den överhuvud taget vill ha försvarsfrågan löst i den riktning, som den här förut angivit. För min del anser jag, att regeringen gått alldeles för långt i fråga om kraven till försvaret, såvitt den kommer att följa det uti Karlskronatalet skisserade programmet. Jag tror det icke vara möjligt för oss att samtidigt kunna utgiva så betydande summor till försvaret och dessutom genomföra de andra sociala reformer inom landet, vilka äro nödvändiga för att göra det yttre försvaret starkt. Ty därom äro vi väl alla ense, att skall det yttre försvaret bliva effektivt, måste det uppbäras av en verklig försvarsanda hos hela vårt folk, och då måste också detta folk känna i högre grad än hittills, att Sverige är dess fosterland.

Vad som särskilt tycktes hava väckt ond blod, om jag så får uttrycka mig, hos den förste ärade talaren, var den passus i trontalet, där värnskatten bebådas, och av vilken man ansett en del kunna användas för inlandsbanans fortsättning. Atminstone förefaller det mig, som om han ville beteckna denna värnskatt som en konfiskation av de förmögnares egendom för ändamål, som han icke ansåg de förmögna vara skyldiga att giva någon särskild tribut till. Han ansåg inlandsbanan vara en angelägenhet, som icke rörde försvaret i den grad, att värnskatten därför borde anlitas. Nu är det väl ändå så, att inlandsbanan icke borde byggas, därest den icke ur försvarssynpunkt vore så nödvändig, som den enligt manges åsikt är. Vi hava ju klart för oss, att denna bana icke på något sätt kan komma att bära omkostnaderna, men då det nu anses, att den i alla fall bör byggas för försvaret, förefaller det mig, som om det ej låge något oriktigt i att en del av värnskatten användes för att fortast möjligt få inlandsbanan till stånd. Jag kan icke hjälpa, att jag tycker det klingar något egendomligt, då högern, varje gång det gäller en beskattning, genast är färdig med sitt tal om konfiskation av egendom samt att äganderättsförhållandena äro i fara. Aldrig talar man om en dylik konfiskation, när de förmögna plundra de mindre förmögna, utan då är det blott berömvärda gärningar samt egenskaper hos de enskilda, som göra att de komma i tillfälle att förvärva egendom.

Det är väl också dessa utmärkta egenskaper, som vållat att uti Norrland 15,000 bönder förvandlats till arbetare eller som framkallat emigrationen därifrån. Jag tror, att man bör vara försiktig även på högerhåll, om man önskar få försvaret så kraftigt som

man talat om, ty säkert är, att de bördor, som redan nu tynga folket för försvarets skull, äro synnerligen betungande för stora massor, och redan börjar man tänka på att komma iväg till Amerika, innan den nya ökade värnplikten inträder och de nya bördorna komma att påläggas dem. Det vore väl ändå värre, om landet ginge miste om den unga arbetskraft, som finnes och som utgör vår förnämsta värnkraft.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

För min del vill jag säga, att jag ej kan följa det i Karlskronatalet skisserade programmet, enär vi redan nu äro uppe vid den kostnadsgräns i avseende å vårt försvar, som vi hava råd till, om vi nämligen skola få medel över till verkligt behövligen sociala reformer. Och om man på högerhåll driver utpressningarna för försvarsändamål utan hänsyn till vad man får över för andra ändamål, då blir nog följden, att man icke når fram till ett försvar, som kan anses betryggande, om vårt land skulle råka i fara.

Hans excellens^h herr statsministern Staaft. Till följd av att debatter om samma ämne skola försiggå samtidigt uti riksdagens båda kamrar, blir det understundom omöjligt att kunna personligen få höra yttranden, vilka man särskilt gärna skulle vilja höra, och då oppositionens ledare inom båda kamrarna begynte debatten, har jag tyvärr denna gång varit förhindrad att avhöra herr Tryggers anförande. Vad jag kommer att säga om detta stöder sig sålunda på den uppfattning jag fått genom mig från diskussionen meddelade, tilläventyrs ofullständiga referat.

Herr Trygger har, om jag rätt fattat det, tämligen hastigt gått över både statsverkspropositionen och trontalet för att i stället hamna vid det tal undertecknad för någon tid sedan höll i Karlskrona, och det är i avseende å åtskilliga punkter däri, mot vilka han riktade anmärkningar, som jag nu skall be att få något yttra mig.

Jag skall därvid först på det allra kraftigaste frambålla vad jag också i Karlskronatalet, tror jag, tydligt tillkännagav, att detta icke avsåg att vara annat än ett generellt uppdragande av de allmänna konturerna utav de reformer i försvarsväsendet, som regeringen hade för avsikt att framlägga.

Det var ju alldeles tydligt, att då så ytterst kraftiga önskingar redan länge låtit sig förnimmas landet runt om att få höra någonting om dessa konturer, ville man gärna tillmötesgå sådana önskingar. Men det är ju också givet och bör alldeles särskilt betonas, att man ej får taga fasta på vad där sades i vidare mån, än vad det givit sig ut för.

Herr Trygger skall ha uppehållit sig ganska länge vid frågan om övnings tiden för infanteriet. Jag har den uppfattningen, om jag rätt förstått vad han yttrade, att han och jag i många stycken därutinnan kunna sammanstämma, ehuru icke i alla. Att övnings tiden för de värnpliktige och utbildningsmetoden och över huvud taget allt, som hör till de värnpliktigas utbildning, måste i en armé, som är byggd på folkets egen värnkraft, spela en utomor-

Statsverkspropositionen.

(Forts.)

dentligt stor roll, däri instämmer jag med honom. Och det är lika så tydligt, att vid varje försök att omgestalta och förbättra vårt försvarsväsen måste åt den frågan ägnas en mycket stor uppmärksamhet. I det avseendet tror jag, att det är en stor förtjänst hos försvarsberedningarna, att de bestämt och klart torde komma att framhålla nödvändigheten av att skaffa en särskild vinterutbildning åt infanteriet. Denna fråga har enligt mitt förmenande på ett förvånande sätt varit undanskymd förut; den har varit undanskymd ännu så sent som vid den förra försvarskommitténs arbete, och den regering, som mottog denna försvarskommittés yttrande, aktade icke nödigt att framlägga något förslag i den riktningen. Det är således enligt min mening en av de viktigaste punkterna i vad som nu förberedes, att vårt infanteri får särskild vinterutbildning.

På vad sätt detta skall gå till, vilka utvägar som därför skola väljas och huru infanteriets övningstid bör förläggas, det är jag icke nu i tillfälle att bestämt uttala mig om. Men jag vill framhålla, att jag tror, att man icke gör rätt i att i detta skede av saken — såsom det förefaller mig att herr Trygger, att döma av en passus i hans anförande, gjort — fästa sig alltför skarpt vid en hel och sammanhängande vinterförläggning såsom den enda riktiga lösningen. De båda möjligheterna hava var sina fördelar och var sina nackdelar. Det kan väl icke bestridas, förmodar jag, av någon, att det ligger i själva sakens natur, att man offrar en stor fördel för utbildningen, om man undantager från den de få månader, som i vårt klimat tillåta ett nästan ständigt liv i fria luften, vilket ju borde vara nästan nödvändigt för en militär utbildning. Mycket kan utan tvivel åberopas till fördel för vinterförläggning, men jag för min personliga del betvivlar ganska mycket, att man verkligen kan åberopa militära skäl för densamma. Dock, jag skall icke gå in vidare på denna fråga, vilken enligt min mening ännu bör stå helt öppen.

Herr Trygger yttrade sig vidare om en slagflotta och nödvändigheten av en omfångsrik sådan. Ja, jag inser ocd behjärtar mycket väl, hur önskligt det skulle vara, om Sverige med sin långa kust kunde uppbjuda ett stort antal kraftiga pansarskepp att sändas mot en eventuell fiende. Men ett är vad man kunde anse önskligt, ett annat vad man måste anse möjligt eller icke. Herr Trygger har visserligen på förhand, synes det, förklarat, att de beräkningar i ekonomiskt hänseende, som försvarsberedningarna utfört, äro av föga värde. Jag tillåter mig hysa en annan mening och vågar undra, huruvida icke ett så strängt omdöme lämpligen kunde sparas, till dess att dessa beräkningar föreligga. Då tror jag, att mången skall finna något helt annat än vad herr Trygger på förhand antagit sig skola komma att finna hos dem. Jag tror, att det skall visa sig, att dessa ekonomiska beräkningar — naturligtvis endast överslag, och de giva sig heller icke ut för något annat — likväl giva en ganska fast grund för ett antal år framåt, för att vi skola kunna bedöma våra möjligheter och gränserna för de-

samma. När saken föreligger, skall det således bli möjligt för dem, som äska t. ex. ett betydligt antal större pansarbåtar utöver vad som möjligen kan komma att föreslås — det skall då bli möjligt för dem och det skall kanske även fordras av dem att kunna påvisa, var alla dessa medel skola tagas eller på vilka områden betydande inskränkningar skola kunna vidtagas. Jag tror, att just i det hänseendet dessa, jag vågar säga omsorgsfullt utförda beräkningar skola bli till mycken nytta.

Statsverkspropositionen.
(Forts.)

Herr Trygger hade även yttrat sig om den planerade värnsskatten, och om den har han — om jag rätt fattat det referat som jag därom erhållit — till och med använt ganska starka uttryck av ogillande och ovilja. För min del vill jag uttala den förhoppning, att den allmänna uppfattningen hos dem, som skulle komma att drabbas av denna skatt, skall ådagaläggas, att det verkligen finnes en stor villighet att bära även rätt kännbara bördor för försvarets skull, och jag bör icke i detta sammanhang dölja, att jag nog tror, att bördorna kanske bli ännu kännbarare, än vad de preliminärt kunde framstå i Karlskronatalet.

Mot en särskild punkt har herr Trygger härvid riktat sig med mycket klander, nämligen de överväganden, som för närvarande, enligt vad trontalet tillkännagivit, äga rum om möjligheterna att avse något belopp av värnsskatten för inlandsbanans snabbare byggande. Jag måste erkänna, att jag har svårt att förstå, huru man kan göra en så bestämd åtskillnad, som framgår av detta klander, mellan försvarsutgifter i vad jag ville kalla inskränktare mening och försvarsutgifter i den vidsträcktare mening, som man tager ordet, då det kan vara fråga om en strategisk bana. Jag vill erinra om vad den högsta militära sakkunskapen hos oss i det avseendet en gång så bestämt uttalat rörande inlandsbanans militära betydelse. Generalstabschefen förklarade i sitt därom avgivna yttrande, att en dylik bana för försvaret av övre Norrland hade en betydelse, som näppeligen kunde överskattas. *Som den viktigaste av de åtgärder, vilka röre erforderliga för övre Norrlands försvar*, syntes generalstabschefen utan allt tvivel byggandet av en för anfall från kusten fullt tryggad förstklassig järnväg kunna betecknas, och han ansåg det vara en angelägenhet av den allra största vikt, att en dylik järnväg komme till stånd så snart sådant vore möjligt. Denna uppfattning, som den militära sakkunskapen med en så utomordentligt kraftig betoning givit till känna, har på intet sätt jävats av Riksdagens förtroendemän, ty då denna fråga vid 1911 års riksdag förekom, förklarade sig såväl statsutskottets majoritet som även åtskilliga av dess reservanter fullt uppskatta vad av generalstabschefen salunda anförts om banans militära betydelse.

Jag har svårt att förstå, huru man, såvitt man överhuvudtaget anser en värnsskatt vara befogad, kan neka till, att dess användning även kan vara befogad, då det gäller en sådan åtgärd som generalstabschefen förklarat vara av den betydelse, att den näppeligen kan överskattas i avseende å höjandet av vårt försvar. Jag vågar också hoppas, att den första känslosynpunkten i det av-

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

seende, varåt herr Trygger nu givit uttryck och som även framkommit i ett uttalande från oppositionens ledare i Andra kamaren, måtte visa sig vid närmare överbäggande böra lämna rum för en annan uppfattning.

Herr Trygger kunde icke godkänna min uppfattning i avseende å förhållandet emellan riksdagens representanter och valmännen till riksdagen, och det finnes ju många, som i det hänseendet ha samma åsikt som herr Trygger. Jag kan dock icke förstå annat än att, ifall man över huvud taget skall ha ett demokratiskt representativt statsskick, det måste vid vissa tillfällen kunna uppstå svårigheter att utan folkets förnyade hörande genomdriva vissa saker. Om man ställer sig på den ståndpunkten, att över huvud taget inga utfästelser böra göras inför valmännen — och det är väl nära nog den enda möjliga ståndpunkten för dem, vilka se denna sak så som herr Trygger gör — då förstår jag icke annat än att mycket av det, som eljest anses nödvändigt tillhöra ett sådant statsskick, skulle bliva omöjligt. Det anses t. ex. vara nödvändigt att understundom kunna verkställa en upplösning av Riksdagen på en viss fråga, och även nu har ju, såsom vi veta, från åtskilliga håll inom pressen framställts möjligheten och lämpligheten utav en upplösning.

Men vartill skall väl en upplösning tjäna, om man säger, att kandidaten icke får giva några utfästelser inför sina valmän? En upplösning förutsätter väl ovillkorligt, att valmannen skall veta, att om han röstar på den kandidaten, blir det en röst på ena hållet, och om han röstar på den kandidaten, blir det en röst på andra hållet. Men om man anser det rätta vara, att kandidaten säger till valmännen: jag skall se till, när jag kommer till Riksdagen och får läsa propositionen och utskottsutlåtandet och höra debatten, vad jag kan göra i denna fråga — då förstår jag ej, med vad nytta man skall kunna företaga en dylik åtgärd.

Herr Trygger har anmärkt mot mig, att det skulle vara en motsägelse att betrakta övningstiden för infanteriet på ett annat sätt än övningstiden för specialvapnen. Jag håller emellertid fast vid, att det nog är en mycket stor skillnad på det ena och det andra. Alltifrån 1901 års härordnings antagande har det gjorts en alldeles bestämd åtskillnad mellan infanteriets och specialvapnens övningstid och det av flera skäl. För det första är det ju så, att specialvapnens värnpliktige hava en förmån däruti, att de icke behöva använda så många år på sina övningar som infanteriet. Vidare äro väl också övningarna vid specialvapnen i fysiskt avseende lättare än infanteriets övningar, och för det tredje spelar det nog en viss roll, att man icke har den uppfattningen i landet — åtminstone har jag icke hört något sådant — att övningstiden i fråga om specialvapnen icke skulle utnyttjas väl, men däremot finnes en mycket utbredd mening om att övningstiden vid infanteriet icke alltid utnyttjas så som den borde.

Jag tror således, att jag fullt väl kan stå för vad jag härvidlag har sagt. Ett valprogram är icke ett utformulerat kontrakt.

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

Men de, som varit med vid förberedelserna till dess uppgörande, torde ganska väl förstå, vad valmännen inlagt i detsamma. Därför anser jag också, att jag haft goda skäl för den uppfattning, som jag i karlskronatalet har tillkännagivit, nämligen att beträffande övningstiden för infanteriet ingen väsentlig ökning bör äga rum, utan att folket fått tillfälle att därom uttala sig. Och det är även en uppfattning, som står i samklang med min allmänna åskådning och åt vilken jag ock givit uttryck i detta tal, nämligen att vi böra så mycket som möjligt söka att i de större samhällsviktigare angelägenheterna hava folket med oss och övertyga det om nödvändigheten av de åtgärder, som vi önska att Riksdagen skall besluta. I det hänseendet skulle jag nästan kunna hava förmodat att jag även på min sida hade den ärade motståndare, vilkens yttrande jag nu har tillåtit mig att något bemöta, ty han har själv för icke så oerhört länge sedan yttrat följande sats, uti vilken jag tillfullo instämmer: »Vad man i våra dagar vill göra för folket måste ske med folket».

Vad nu angår hela herr Tryggers anförande, måste jag erkänna, att jag i närvarande stund känner mig något oviss om vad det förebådar. Det kan, synes det mig, förebåda två olika saker, och jag vet icke vilken tolkning som är den rätta. Det kan förebåda, att det parti, som herr Trygger tillhör och leder, ehuru det vill göra gällande vissa av partiet önskade modifikationerna i vad regeringen kan framlägga, likväl icke har för avsikt att undandraga regeringen sitt stöd för genomförandet av försvarsreformen. Det kan också förebåda, att detta parti avser att lägga stenar i vägen för, att denna försvarsreform skall kunna bli verklighet. Den reformen har många svårigheter att genomgå; det blir icke lätt — det har regeringen fullt klart för sig — att kunna komma till ett tillfredsställande resultat, men tills vidare vill jag hoppas, att regeringen kan hysa den tilliten till Första kammarens majoritetsparti, att detta parti icke avser att lägga stenar i vägen, utan avser att söka främja och hjälpa oss till en lösning av vår försvarsfråga.

Herr Trygger: Mina herrar! Innan jag går att bemöta hans excellens statsministerns yttrande, ber jag att få rätta några missförstånd, vartill de första talarne hava gjort sig skyldiga med avseende å mitt första yttrande här i dag.

En ärad talare på Gävleborgsbanken förklarade, att jag skulle hava påstått, att det liberala partiet genom sina ledare eller på annat auktoritativt sätt uttalat, att försvaret skulle få nöja sig med vad som bleve över, sedan de övriga huvudtitlarna blivit rikligen tillgodosedda. Jag vill påpeka, att detta är raka motsatsen till vad jag sade. Jag sade nämligen, att det liberala partiet eller de, som stå bakom hans excellens statsministerns Karlskronaföredrag, handlade på det sättet, som om meningen vore, att försvaret icke skulle få något annat än vad som bleve över, men samtidigt påpekade jag, att de talat annorlunda, att de hade lovat något

Statsverkspro-
positionen.

(Forts.)

annat. Det är sålunda långt ifrån att jag har tillvitat dem att hava talat felaktigt: jag har endast fäst uppmärksamheten på, att de handlat emot vad de sagt. Vidare sade den ärade talaren, att jag skulle hava uttalat, att högerns mening vore, det man först skulle anskaffa ett i alla avseenden betryggande försvar och sedan se till, vad som kunde bliva över för de övriga huvudtitlarna. Det har jag ej heller sagt, utan jag tror, att kammarens ledamöter skola ge mig rätt, då jag fäster uppmärksamheten på, att jag på det allra kraftigaste betonade den utlovade *jämförelsen* mellan försvarshuvudtitlarna och de övriga. Och vad jag sade var det, att i själva verket först sedan en sådan jämförelse skett, tidpunkten vore inne att sätta i fråga en värnsskatt, ifall nämligen resultatet av denna jämförelse bleve det, att andra krav borde tillgodoses framför försvaret samt på grund därav försvaret icke på den vanliga budgeten kunde få tillräckligt för att tillfredsställa de andras särskilda krav, som visade sig vid övergången till en mera betryggande ordning.

Herr Kvarnzelius hade också ett yttrande, som innebar en missuppfattning av vad jag sagt. Han uttalade, att jag påstått, att utrustningen för reservtrupperna icke skulle vara en sak av en synnerligen stor betydelse. Detta är ett fullständigt misstag. Jag gav istället mitt erkännande åt vad hans excellens statsminister därom påpekat, att det nämligen är absolut nödvändigt att få en god utrustning för reservtrupperna, men vad jag sade var det, att dessa reservtrupper bliva ingenting annat än ett lantvärn, ifall man ej ger dem tillräcklig övning, och jag fäste uppmärksamheten på, att i nämnda hänseende dels fördras repetitionsövningar, dels och framför allt en första grundlig soldatutbildning. Det är visserligen sant, som herr Kvarnzelius sade, att om nöden kommer och fienden tränger in i landet, så är det det första man ropar: »Var äro vapnen?» Men, mina herrar, är det någon nytta med vapnen, ifall det ej finnes förmåga att använda desamma.

Jag ber nu att få vända mig till statsministerns uttalanden. Statsministern säger, att han ger rätt åt dem, som lägga stor vikt vid övningstiden för infanteriet, och att han anser, att en bland försvarsberedningarnas största förtjänster är, att de hava påpekat behovet av vinterutbildning. Denna fråga skulle förut ha varit undanskymd, och hans excellens statsministern fäster uppmärksamheten på, hurusom detta varit fallet under den tid, som närmast föregick den nuvarande regeringens tillträde till makten. Ja, men jag undrar: har frågan om vinterutbildning verkligen varit så undanskymd? Hur var det 1901, när man föreslog ettårig värnplikt? Är det någon som tror, att man då förbi-såg, att man borde använda en del av tiden till vinterutbildning? Det tror jag verkligen icke för min del. Således: hade förslaget av 1901, som statsministern jämte många andra uttalade sig emot, gått igenom, hade frågan om vinterutbildning mycket, mycket tidigare varit löst.

Därefter övergick statsministern till att tala om flottan och sade, att jag uppställt fordran på en stark flotta och att han även

vore med därom — om vi bara hade pengar. Det skulle vara intressant att se, sade han, därest ett förslag om flottans kraftiga förstärkande komme fram, varifrån sådana herrar som jag och andra skulle vilja taga medel därtill. Ja, det är naturligtvis alltid en skillnad mellan en stark, en starkare och en synnerligen stark flotta, men det var ej det jag avsåg. Jag avsåg en flotta, som kan fylla sin uppgift, och det kan jag ej finna, att den flotta kan göra, som hans excellens statsministern talat om i sitt föredrag i Karlskrona. Där finnes en passus, som lyder så: »Härav följer, för flottans egen del, att dess effektivitet inom och intill skärgårdsområden bör ställas i *främsta* rummet, och att dess effektivitet på öppen kust, om också i och för sig än så önskvärd kommer i *andra* rummet.» Detta, tror jag, är en fullkomligt felaktig uppfattning. Är flottans huvuduppgift att möjliggöra för vår armé att mobilisera, när en fiende vill över havet överföra trupper till Sverige, så — även om vi utgå ifrån, att flottan kanske inom skärgårdsområde skulle kunna hindra en landstigning men på kusten endast försvåra den — följer därav visserligen ej, att det första skall sättas i första rummet och det andra i andra rummet, utan de två olika möjligheterna måste nog avvägas mot varandra. Är flottans förmåga att i skärgården förhindra och att på kusten försvåra en fientlig landstigning av lika vikt för huvudmålet: arméns möjlighet att mobilisera, så kan den ena uppgiften lika litet eftersättas som den andra. Och en flotta, som skall kunna fylla dessa uppgifter, en sådan flotta bygges sannerligen icke för den kostnad, som hans excellens statsministern har antytt såsom tillräcklig. — Statsministern nämnde, att jag skulle hava uttalat, att försvarsberedningarnas ekonomiska utredning vore av föga värde. Det är en sak, som jag aldrig har sagt. Jag har stor aktning för de män, som inom den första försvarsberedningen hava sysslat med detta ämne. Bland dem finnes det ju en person, som är alldeles särskilt sakkunnig på det statsfinansiella området. Nej, jag har ej sagt vad statsministern vill göra gällande, utan vad jag sade var, att det, som har kommit fram från denna försvarsberedning i närvarande stund, är så ofullständigt, att man därav icke kan draga några slutsatser, som hava något värde. Ty försvarsberedningens uppgift var just att undersöka vad som skäligen borde komma på de särskilda huvudtitlarna, således även försvarshuvudtitlarna, alltså jämföra dessa, men nu har man endast beräknat vad som borde komma på de övriga titlarna och icke vad som skulle komma på försvarshuvudtitlarna, sålunda icke gjort någon jämförelse. Men icke dess mindre är man inom regeringen redan färdig att taga värnskatten.

Vidare uttalades det ifrån detta höga håll, att jag skulle hava använt starka uttryck om värnskatten, men hans excellens sade sig tro, att de, som skulle träffas av denna skatt, skulle bära den med glädje. Ja, det är just vad jag sade. Jag är övertygad om att de skulle bära den med glädje, om upptagandet av denna värnskatt kunde medföra det resultatet, att vi finge en fullständig lösning

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

och en planmässig lösning nu av vår försvarsfråga. — Vad sedermera yttrandet i trontalet om inlandsbanan beträffar, så nämnde statsministern, att det vore oriktigt att, då man i alla fall måste erkänna en sådan banas strategiska betydelse, i fråga om värnskattens användning skilja mellan försvarsutgifter i mera inskränkt mening och försvarsutgifter i mera vidsträckt mening, och att jag sålunda hade orätt, som så kraftigt opponerat mig emot ett anslag ur värnskatten för denna inlandsbana. Ja, är det verkligen så märkvärdigt att göra skillnad mellan försvarsutgifter av olika kvalitet? Det är ju det, som tyskarne hava gjort. Jag har ej hört sägas, att någon människa tycker det vara egendomligt, och statsministern syntes i sitt karlskronatal ej anse, att det var märkvärdigt. Till sin nuvarande uppfattning har han kommit sedan dess. Vad är det då, mina herrar, som skulle utmärka en försvarsutgift för att man skall betala densamma med värnskatt? För att kunna begripa det, måste man också begripa, vad en värnskatt är. En värnskatt är naturligtvis ej varje med anledning av försvarsbehov åtagen skatt, som något hårdare vilar på kapitalet eller den större inkomsten, ty då skulle man mycket väl kunna tala om, att värnsskattebegreppet vore till finnandes vid en för försvarsbehov skedd höjning av vår inkomstskatt, som ju är progressiv, utan utmärkande för värnskatten är just det, att man lämnar de vanliga skatteformerna och tar ett alldeles specifikt grepp på kapitalet och vissa slags större inkomster. Och för att göra något så extraordinärt måste det finnas mycket starka skäl, och sådana skäl finnas, ifall det gäller att, såsom jag vill hoppas vi skola göra, med en kraftig åtgärd söka på en gång lösa vår försvarsfråga, något som skulle giva anledning till en massa utgifter för en gång. Men det kan väl ej vara rimligt att använda denna värnskatt till att bygga en järnväg, låt vara en järnväg, som har strategisk betydelse. Var skall man då sluta? För övrigt: ej blott denna bana har strategisk betydelse, även andra, t. ex. Kapellskärbanan har det, förmodar jag. Det har ock strategisk betydelse att lägga dubbelspår på de järnvägar vi redan äga. Men är det verkligen meningen, att man för sådana ändamål skall använda värnskatten? Jag kan ej finna annat än att man då kommer över på en ståndpunkt, som åtminstone jag för min del ej kan godkänna.

Sedermera behagade herr statsministern övergå till att närmare förklara för oss sin ståndpunkt med avseende å förhållandet mellan valmän och riksdagsmän, och han sade då, att har man den uppfattningen, för vilken jag har gjort mig till tolk, att t. ex. liberala partiets valprogram 1911 i försvarsfrågan ej skulle binda dess medlemmar, så har man i själva verket intagit den ståndpunkten, att några program eller vallöften över huvud taget ej böra komma i fråga. Jag tror verkligen, att den sålunda gjorda slutsatsen är något förhastad, ty man får väl tolka människors uttalanden så, att man utgår från att de hava sitt förstånd kvar, när de göra dem. Mig synes, att det är bra hårt, om man vill i människors uttalanden lägga in sådant, som de måste sakna omdöme och he-

derskänsla för att kunna vara med om. Detta kan väl ändå ej vara riktigt. Riksdagsmannakandidaterna äro, få vi väl hoppas, ej så beskaffade, att man har rättighet att tillerkänna dem mindre förstånd än andra. Jag vet visserligen, att det finnes åtskilliga, som anse, att de ej hava större, och kanske är den åsikten riktig, men mindre förstånd lär man ej få anse dem hava. Vid sådant förhållande måste jag antaga, att om t. ex. i ett valprogram förekommer, att partiet ej vill vara med om övningstidens förlängning, eller om vid ett valmöte en kandidat sagt, att han ej vill vara med om att förlänga övningstiden för infanteriet, så får man ej tolka detta så, som om han i den situation, som nu föreligger, med de fakta, som nu äro till finnandes, som han nu har att räkna med, icke skulle hava rätt att ändra ståndpunkt. Ej kan man väl vilja i en förnuftig människas uttalande i en sådan riktning inlägga den betydelse, att han skulle vilja säga: »Ja, Sverige får gå under hellre än jag lämnar denna antagna ståndpunkt, jag kommer aldrig under några förhållanden att under valperioden rösta för övningstidens ökning, mitt handlingssätt må bringa landet hur stor skada som helst». Jag tycker det är oförnuftigt att i dessa stackars kandidaters uttalanden inlägga ett sådant innehåll. Nu säger herr statsministern — som sannerligen ej synes anse sig i saknad av skäl för sin teori, ty när ett skäl blivit ihjälslaget, kommer ett annat fram — att förhölle sig ej saken så som han gjort gällande, vore det alldeles orimligt att företaga en upplösning av kammaren. Detta förstår jag ej. Jag måste erkänna, att jag ej fattar vad han därmed menar, ty upplösningen är väl något, som skall ske, när det blivit konstaterat eller när man har anledning antaga, att det finnes en motsats mellan kammaren och dess valmän. Jag kan ej tänka mig, att en upplösning bör ifrågasättas, ifall man har anledning antaga, att liksom valmännen ha fått bättre förstånd, så ha också riksdagsmännen fått bättre.

Vidare tog hans excellens upp till besvarande min förfrågan, vad det varit som gjort, att hans excellens med avseende å specialvapnen etc. ej kände sig så starkt bunden av vallöftena, men däremot med avseende å infanteriet i allmänhet. I fråga om de 7- å 8,000, för vilka regeringen yrkar ökad övningstid, stode nämligen ej vallöftena hindrande i vägen, men beträffande åter de 16- å 17,000, för dem vore de ovillkorligen hindrande. Nu har jag fått höra, att detta skulle bero på, att man alltsedan 1901 har tillerkänt specialvapnen en särskild ställning, och det gläder mig, att våra valmän ute i landet äro så väl inne i saken, att de, när de hört, att övningstiden ej skulle förlängas, tänkt: det där gäller infanteriet, men ej de övriga vapenslagen. För övrigt får jag säga, att det är med stor glädje som jag ser, att statsministern gör sig skyldig till denna inkonsekvens, och för min del skall jag gärna taga emot vilka inkonsekvenser som helst från hans sida, ifall de blott gagna Sveriges försvar.

Till sist uttalade hans excellens statsministern en undran beträffande avsikten med det anförande, varmed jag inledde dagens

Statsverkspropositionen. remissdebatt. Han frågade nämligen, om det parti, jag har äran tillhöra, komme att stödja regeringen i dess arbete för försvarsfrågans lösande, eller om detta partis mening vore att lägga stenar i vägen för regeringens arbete i denna riktning. Ja, man får verkligen inte bli sårad av någonting, men nog kunde jag hava anledning att bli sårad av en sådan fråga. Regeringen kan vara fullt förvissad om, att det parti, som jag tillhör, skall lojalt stödja densamma i arbetet för ett *planmässigt och fullständigt lösande av vår försvarsfråga.*

Hans excellens herr statsministern Staaff. Jag anhåller, herr talman, att få göra några små erinringar vid den siste ärade talarens anförande. Jag tror ej, att jag säger för mycket, ifall jag påstår, att 1901 års härordningsförslag långt ifrån lade någon särskild huvudvikt vid den specifika vinterutbildningen. Jag tror därför, att herr Trygger visserligen kan ha rätt, då han säger, att då det var fråga om ett år så var det väl också meningen, att det skulle bli någon vinterutbildning. Men det är en sak, en annan är att framställa det som en verklig huvudfråga, som ovillkorligen måste lösas, att infanteriet får en särskild vinterutbildning, och det är detta, som nu kommer att ske. Herr Trygger talade ytterligare åtskilligt om flottan, och naturligtvis vill jag fullt instämma med honom däruti, att flottan måste kunna fylla sin uppgift. Eljest vore det ju meningslöst, att nedlägga stora kostnader på den, och detta är också något, som alldeles bestämt ingår i hela den åskådning, som ligger till grund för det nu pågående arbetet. Det vore högeligen meningslöst att nedlägga kostnader på ett vapen, som ej kunde fylla sin uppgift, men jag tror, att den ärade talaren överdriver, då han utan vidare på de preliminära förutsättningar, som nu finnas, anser sig kunna avgöra att en sådan flotta, som blivit skisserad i karlskronatalet, omöjligen skulle kunna fylla sin uppgift. Han får i det avseendet ej glömma, att det är ganska viktigt vad där blivit framhållet, nämligen att flottan skulle förstärkas genom väl avpassade lokalstyrkor. Och han bör ej heller glömma, att det är en mycket betydande förstärkning av flottans kraft, som ligger i den föreslagna nya befästningen vid norrlandskusten. Jag tror således, att det nog kan vara möjligt att han, då saken föreligger och motiveringen har kommit till synes, kommer till en annan ståndpunkt. Men jag vill ytterligare alldeles bestämt betona, vad jag redan förut sagt i karlskronatalet, nämligen att de uppgifter, jag i det sistnämnda lämnade, avsågo en ännu så länge preliminär ståndpunkt inom försvarsberedningarna.

Herr Trygger har, såvitt jag förstår, bestämt förklarat, att han och hans politiska vänner skulle hysa glädje över värnskatten, om därigenom ett planmässigt och tillfredsställande försvar åstadkommes, och däröver ber jag att få uttala min synnerliga tillfredsställelse, men då han fortfarande gör en så avgjord skillnad mellan den stora försvarsåtgärd, som skulle bestå i inlandsbanans

framdragande och alla andra, så måste jag på nytt alldeles bestämt betona min skiljaktiga mening. Herr Trygger säger: »Icke hava tyskarna gjort så!» Ja, jag vet ej, att tyskarne ha något övre Norrland att försvara. Jag vet ej heller, att tyskarne över huvud taget hava sådana banor, som alldeles icke kunna bära sig på normalt sätt. Jag vet därför ej, att någon jämförelse kan göras med tyskarne i detta fall. Här föreligger tydligt och klart ett försvarsbehov av tvingande art, och det är ganska visst, att en mängd saker, som vi nu göra för försvaret i inskränkt mening, därest vi icke tillgodose detta behov, kunna visa sig vara alldeles förgäves. Man måste med ångslan fråga sig, vart det under vissa förutsättningar skulle leda, om vi ej nu droge fram denna bana. Herr Trygger kan ju skämta över den saken, men jag tror, att det är ett skämt, som kan komma att hämna sig genom ett ganska djupt allvar en gång, om man absolut vägrar att över huvud taget överväga dessa viktiga synpunkter.

Beträffande frågan om vad »valprogram» betyder så ha herr Trygger och jag så fullständigt olika uppfattning — måhända beroende på, att vår uppfattning om innebörden och lyckan av ett demokratiskt samhällsskick är grundväsentligt olika — att det kanske ej är mödan lönt att gå in på den frågan. Jag vill emellertid säga herr Trygger det att beträffande frågan om skillnad mellan övningstiden för infanteri och övningstiden för specialvapnen bör herr Trygger ej tro, att den skillnaden är uppfunnen av mig, ty han kan verkligen genom en mycket lätt undersökning övertyga sig om, att min uppfattning av, hur man i det fallet ute i landet för närvarande ser saken, är fullständigt riktig. Det kan jag försäkra honom.

Herr Trygger slutade med att antyda, att min sista fråga nästan var av beskaffenhet att kunna göra honom sårad. Och det beklagar jag i allra högsta grad, ty det har ej alls varit min avsikt. Dock kan jag ej säga, att jag beklagar det så mycket, att jag ångrar frågan; ty även om herr Trygger kunde hava någon anledning att finna sig sårad, så är jag dock glad över att jag framställt frågan, då jag därpå fick det svar, som herr Trygger gav, och som jag ber att bestämt få fastslå som en förhoppning för försvarsfrågans framtida lösning.

Greve Hamilton, Carl: Herr talman! Må det tillåtas mig att i den viktiga fråga, som så många talare förut i dag berört, även uttala min åsikt i egenskap av lantofficer. Jag finner så mycket mer anledning härtill, som det synes mig, att mycket goda skäl kunna anföras för den åsikt, som av herr Trygger framhållits, att den flotta, som skall byggas efter den i hans excellens statsministerns karlskronatal skisserade grunden, *måste* bli otillräcklig.

De krav, som enligt karlskronatalet böra ställas på vår flotta, uttryckas i korthet sålunda, att flottan skall kunna i möjligaste mån förhindra landstigningsföretag inom skärgårdsområdet och försvåra dem på öppen kust. Det förefaller mig, som om dessa krav

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

icke äro byggda på någon som helst strategisk grundval, ty det kan väl ej vara riktigt att på sådant sätt göra flottans uppgift beroende på kustens beskaffenhet, utan vid bedömandet av under vilka förhållanden flottan måste kunna avvisa ett landstigningsföretag, får man väl söka beräkna det inflytande detta landstigningsföretag, om det lyckas, skall erhålla på krigsoperationernas gång. Och detta åter beror dels på landstigningspunktens läge i förhållande till viktiga operationsföremål, dels på den tidpunkt, då detta företag igångsättes och dels slutligen på landstigningstruppens styrka, — alltså på rum, tid och styrka, men alls ej på huruvida det sker inom eller utom skärgårdsområde.

Jag skulle därför hellre vilja formulera flottans uppgift sålunda, att flottan bör kunna förhindra landstigningsföretag med större styrkor, varhållst ett sådant företag innebär en allvarlig fara för landets vitala delar eller för arméns koncentrerings och operationer, och *i varje fall* vara så stark, att en fiende ej kan riskera ett landstigningsföretag, innan dessförinnan flottan väsentligen reducerats eller blivit innestängd, och sålunda armén vunnit tid att ordna sig och möta ett anfall.

Det får ej förbises, att en fiende vinner sitt föresatta mål vida säkrare, om hans flagga tryggt svajar från Stockholms slott än t. ex. från forten i Boden och att Norrland t. ex. erövrar både enklare och snabbare genom framgångsrika stötar mot Sveriges hjärttrakter än mot dess yttre delar.

Men är nu skärgårdsförsvarsprincipen felaktig, så måste uppenbarligen en på den grundad flotta, sådan som den i karlskronatalet skisserade, bli otillräcklig, för fyllande av de vidgade kraven. En så svag flotta kommer enligt min tanke att ställa armén inför oerhört försvarade uppgifter. Därom torde man kunna övertyga sig genom ett studium av den försvarsplan, som jag förmodar legat till grund för försvarsberedningens förslag.

Tyngdpunkten i vårt försvar måste läggas på lantförsvaret, därom är jag med hans excellens statsministern ense av de skäl, som han i karlskronatalet framhållit. *Men* åt flottan måste beredas en långt mer framskjuten plats än den, därvid anvisade, för så vitt hären med goda utsikter om framgång skall kunna upptaga kampen för vårt oberoende.

Herr talman, detta är min fasta övertygelse, och jag vågar påstå, att den delas av de flesta svenska lantofficerare. Det är i denna min egenskap som jag nu velat här klart och tydligt angiva denna *vår* standpunkt.

Herr Östberg, Johan: Herr talman, mina herrar! Det har ju under rösträttsstridens dagar riktats en tämligen stark förebråelse från det liberala partiets sida mot det moderata partiet, att detta senare »släpades med på rösträttsfrågan». Man skulle i avseende på försvarsfrågan möjligen kunna använda samma tal nu gent emot den liberala sidan.

Emellertid vill jag ej nu fästa mig vid denna sida av saken.

Jag vill så mycket mindre fästa mig vid den, som utan tvivel inom hela landet och alla partier känslan vaknat för nödvändigheten av att vidtaga planmässiga och effektiva försvarsåtgärder. Envar har utan tvivel fått klart för sig sanningen av vad Bismarck under 1871 års krig mot Frankrike yttrade till Jules Favre, när han sade: »Om saken vore så enkel, att man endast hade att sätta ett gevär i handen på varje man av folket för att skapa en armé, så vore det väl vansinne att kasta ut penningar på arméns övning, men just därför att ni förbisett övningarnas och övningstidens betydelse, ha ni förlorat och vi ha segrat».

Under den i dag uppkomna diskussionen har nu skattefrågan så skarpt körts fram i förgrunden, att man från regeringsbanken och i övrigt rekommenderat värnskatten icke blott till användning för sådana försvarsändamål, som äro direkta, utan även, innan man ännu fått uppgift på huru stora de rena försvarsändamål äro, som behöva täckas genom värnskatten, ansett sig kunna disponera värnskatten för ett indirekt försvarsändamål, nämligen inlandsbanan.

Hela detta tal om, att särskilda skatter skola användas för särskilda statsändamål, måste naturligtvis i och för sig vara ganska litet på sin plats; men skall det komma i fråga, skall det naturligtvis vara för särskilda *extra ordinära* ändamål. När hans excellens statsministern talade om, att Tyskland icke hade någon landsända som övre Norrland att försvara, får man dock fästa uppmärksamheten vid, att detta övre Norrland innehåller rikedomar, som äro mäktiga att genom sin ordinarie avkastning betäcka även en stor del försvarsutgifter.

Då man nu så litat till ökad skatt på inkomst och förmögenhet, att den skall vardas så givande, stämmer det ej heller fullt överens med det tal, som fordom fördes, då man från ledande liberalt håll till en annan ministär hänfullt ställde den frågan, om man verkligen trodde, att Sverige var ett rikt land. När man nu dock väntar så mycket av en skatt på inkomst och förmögenhet, har tydligen åskådningen om Sveriges rikedomar undergått förändring.

Men skatten — den må utgå i den ena eller andra formen — skall dock till slut tas ut av det produktiva arbetet, av näringslivet. Det är ej statens ämbetsmän, som själva kräva underhåll av detta näringsliv, eller i övrigt det offentliga livets många moderna organ, som skapa förmögenhet och inkomster varmed statsutgifterna skola bestridas, utan det är näringslivet i dess olika grenar. Med hänsyn till de stora krav, som ställas på skatteförmågan i Sverige, måste det ju då bli en allt större och mera genomgående angelägenhet att se till, att det arbete, som skall lämna avkastningen till alla våra utgifter, kan fredas och främjas. Till detta ändamål behöves, att hos näringslivets målsmän skapas förtroende till framtiden. Detta förtroende kommer säkerligen att i hög grad stärkas därav, att landet sörjer för sitt försvar. Ty det är ej utan att man på sina hall inom affärslivet räknar ganska mörkt i detta avseende för framtiden. Men vidare behöves naturligtvis, att detta

Statsverkspropositionen. näringsliv får utan onödigt störande ingrepp utveckla de hjälpkällor, som landet har.

(Forts.)

Dessa synpunkter har jag, herr talman, ansett mig böra framhålla, då här nu ställas stora krav på det skattdragande svenska folket, den del därav, som särskilt arbetar i produktionens tjänst och därvid ingalunda är delat i två nationer, utan där en övergång från ena till andra sidan ytterst lätt kan ske och stundligen sker.

Herr Hellberg: Den föregående ärade talaren anmärkte, att det ej råder någon god överensstämmelse mellan de uttalanden, som förekommo från hans motståndares sida vid ett föregående tillfälle och dem som förekommit nu. Jag kan ej underlåta att göra samma anmärkning i fråga om de uttalanden, som i dag framkommit från mina motståndares sida.

Här har talats mycket starka ord om vad som bör göras för försvaret; varje talare från den sidan har icke underlåtit att understryka detta. Men på samma gång har det försports snart sagt en kvidan inför den ifrågasatta värnskatten. Herr Trygger tyckte att »statsministern fann igen sig själv» i sitt karlskronatal, när han kom in på värnskatten. Det föreföll mig, att även herr Trygger fann igen sig själv, när han kom in på den. Och det var en ganska dålig överensstämmelse mellan den höga lyriska flykten i hans anförande, när han talade om den stora försvarsvilligheten, och den påtagliga ovilja mot denna skatt han förut visat. Jag kan för min del ej förstå, huru ett parti, som så sätter sin ära i att vilja gå i spetsen för försvarsfrågan, så fort det gäller att i handling göra uppoffringar, genast är så deciderat ovilligt. Så snart denna värnsskatt skulle gå utöver vad de själva tänkt sig, då blir för dem denna skatt så förskräcklig. Jag har också läst statsministerns karlskronatal och jag minns att de däri anförda exemplen på huru mycket värnsskatten skulle kräva per år gävo mig det bestämda intrycket att det sannerligen icke var några be-
lopp att göra väsen av.

Vad sedan beträffar den andra sidan i mina motståndares uttalanden, deras stora fordringar på åtgärder för försvaret, så vad nu först flottan angår, är det märkvärdigt att höra den ringaktning, varmed man nu talar om det nybyggnadsanslag, som herr statsministern angav som ifrågasatt från försvarsberedningarnas sida: 5½ miljoner kronor. Det kanske ej är alldeles olämpligt att erinra denna kammare om vad just här från högersidan uttalades för tre år sedan, när F-båten debatterades, att man nämligen tänkt sig, att nybyggnadsanslaget skulle utgå med ett belopp av 5½ miljon per år, således med en kvarts miljon mindre än man från vänstersidan nu ifrågasätter. Det kan inte skada att erinra om detta förhållande. Det säges nu oupphörligt, att den flotta vi behöva bygges icke för ett sådant belopp. Ja, den frågan komma vi att få tala om vid ett annat tillfälle. Men det förefaller mig, att de som jämnra sig så mycket över värnsskatten, borde kunna

inse, att det inte är möjligt att bygga vilken flotta som helst och samtidigt även tillgodose arméns behov.

Statsverksprepositionen.
(Forts.)

Vad frågan om övningstiden beträffar, är det också märkvärdigt, att herrarna föra ett så högt språk. Herr Trygger menar, att man endast bör acceptera vad sakkunskapen anser som tillräckligt. Men jag skulle vilja fråga herrarna: tro ni, att ert parti inom Andra kammaren är beredvilligt att gå med på alla förslag, som sakkunskapen förklarar vara erforderliga. Jag tror mig känna ställningen så pass, att jag vågar säga, att det inte är värt att spänna bågen för högt i den punkten. Jag skall ej i minsta mån fördölja, att vänstersidan kommer att få mycket stora svårigheter att i denna fråga fullfölja vad statsministern angivit i sitt karlskronatal. Det blir ingen lätt uppgift. Det upplysningsarbete han talade om behöves mer än väl. Man får ej under debatten lämna å sido frågan om vad som är möjligt att göra. Jag skulle vilja fråga: vad kunna herrarna göra själva? Ni, som så skarpt klandra den nuvarande regeringen, om ni kullkasta den, vad skulle herrarna sedan kunna åstadkomma i försvarsfrågan? Det skadar inte att tänka på det. Enligt min mening lär knappast någon annan regering än den nuvarande i närvarande situation kunna göra något i denna fråga. Och om saken ligger så, tror jag inte, att herrarna ha anledning att föra ett alltför högt språk, för att man inte fått alla fordringar tillfredsställda.

Ni hade för övrigt själva inte så stora fordringar det mycket omtalade valåret 1911. Då markerades tydligt, att man skulle söka hålla försvarsbördorna inom nuvarande gränser. Eftersom herr Trygger talat om pactum turpe, kanske att detta också kan kallas ett pactum turpe, för så vitt herrarna inte hade en annan uppfattning då än nu. Jag tror över huvud, att försvarsfrågan ligger så, att vi inte kunna komma någon vart genom att forcera den och ställa orimliga fordringar.

Herr Trygger talade om de bägge nationerna och klandrade statsministern för detta uttryck. Ja, statsministern fördolde inte, att den som uppfunnit uttrycket icke är han, utan en konservativ statsman, så framstående, att han fullt kan jämföras med herr Trygger. Men han var en politiker med klar blick för realförhållanden, han såg faktum sådant det förelåg i hans land och som det i viss mån även kan sägas föreligga i vårt land, nämligen att det finnes en klyning mellan klasserna, som bildligt skulle kunna betecknas som två nationer. Det kan då vara nyttigt att se saken icke bara från den ena nationens sida, ty försvaret såsom allt annat i vårt samhälle ter sig himmelsvitt olika, allt eftersom man lever i skuggan eller på solsidan. Detta är mycket svårt för denna kammare att begripa, men det är dock ett faktum som ej kan förnekas och jag tror inte, att vi komma fram till någon lycklig lösning vare sig av denna eller andra frågor, om vi alldeles förbise det.

Jag skall sluta dessa — jag ber om ursäkt — en smula temperamentfulla anmärkningar för att vända mig i en något mildare

Statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

ton till herr Thyren och uttrycka min glädje över hans framsteg i kvinnorösträttsfrågan. Jag trodde nog, att han på längden inte skulle kunna förhärda sitt hjärta mot kvinnorna. Det var därför ingen överraskning för mig att höra, att han nu kommit därhän att han vill åstadkomma en särskild kvinnorepresentation. Men eftersom han nu sitter bredvid sin vän, herr Kjellén, vill jag erinra om, att dit herr Thyren först i år kommit, hade herr Kjellén redan hunnit för två år sedan. Året därförut ville han bereda kvinnorna plats i kyrkomötet, som enligt hans mening skulle vara ett lämpligt verksamhetsområde för deras allmänna intressen. Men redan nästa år gick han över till den ståndpunkten, som herr Thyren nu angivit. När jag vid ett tidigare tillfälle talade i röst-rättsfrågan, hade jag nöjet påvisa, hur herr Thyren förändrat ställning från 1908 till 1912. Nu har han gjort en liten ny kurva från 1912 till 1914. Jag ber att få önska honom god fortsättning.

Herr Trygger: Herr talman, mina herrar! Jag skulle egentligen ingå i ett bemötande av vad den siste talaren sagt, men tiden är långt framskriden, och vad den ärade talaren beträffar, har han på sista tiden i sin tidning sagt så många präktiga saker i försvarsfrågan, att mycket måste varda honom förlåtet.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades statsverkspropositionen, i vad den angick pensions- och indragningsstaterna, till bankontskottet, såvitt propositionen rörde de under jordbruksdepartementet lydande ärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Till respektiva utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom Kammaren nu avgivna yttrandena.

Herr statsrådet *Petersson* avlämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nädiga propositioner:

nr 5, angående upplåtande av lägenheter från förra häradshövdingbostället Normlösa nr 1 Bredgård i Östergötlands län;

nr 6, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Västerlösa nr 6 Kornettsgård och förra häradsskrivarbostället Västlerlösa nr 7 Södergård i Östergötlands län;

nr 7, angående upplåtande av en lägenhet från förra länsmansbostället Unnerstad nr 2 Mellangård i Östergötlands län;

nr 8, angående upplåtande av vissa till kronoparken Bona i Östergötlands län hörande lägenheter;

nr 9, angående upplåtande av en lägenhet från förra häradshövdingbostället Norr Ladugård nr 1 i Östergötlands län;

nr 10, angående försäljning av ett område från förra militieboställena Alvastra nr 1, 2, 3 och 4 m. m. i Östergötlands län;

nr 11, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Fettjestad nr 2 Ågård i Östergötlands län;

nr 12, angående upplåtande av lägenheter från förra skogvaktarbostället Åstad nr 1 i Östergötlands län;

nr 13, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Skedagården nr 1 i Östergötlands län;

nr 14, angående upplåtande av en lägenhet från förra profossbostället Horsaberg nr 1 i Jönköpings län;

nr 15, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Hamneda nr 5 Kronogård i Kronobergs län;

nr 16, angående upplåtande av lägenheter från Roma klosters kungsgård i Gottlands län;

nr 17, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Bjärröd nr 1 i Kristianstads län;

nr 18, angående upplåtande av en lägenhet från förra häradshövdingbostället Näs nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

nr 19, angående upplåtande av lägenheter från de till kronopark avsatta förra militieboställena Musland och Bullarby Östergård i Göteborgs och Bohus län;

nr 20, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Östra Näreby nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

nr 21, angående försäljning av det till förra kronofogdebostället Bullsäng nr 6 Storegård i Älvsborgs län hörande Mellanskiftet;

nr 22, angående upplåtande av en lägenhet från förra militiebostället Horn nr 7 och 8 Bredegård i Skaraborgs län;

nr 23, angående upplåtande av lägenheter från det till kronopark avsatta förra militiebostället Finnäs nr 1 i Jämtlands län;

nr 24, angående upplåtande av lägenheter från Vänngarns kungsgård i Stockholms län;

nr 25, angående försäljande av vissa områden från förra militiebostället Long nr 3 Storegård i Skaraborgs län; samt

nr 26, angående disposition av medel, som influtit i ersättning för av kronan verkställd förbättring å ett Vapnö fideikommissegendom i Hallands län tillhörande flygsandsfältområde.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts den 17 innevarande januari bordlagda nådiga proposition, nr 4, angående anvisande av anslag för täckande av förvaltningskostnader för lånefonden för befrämjande av hantverk och därmed jämförlig mindre industri år 1915.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet den af herr *Ekman, Karl Johan*, den 17 i denna månad avgivna och då bordlagda motionen, nr 1, angående ändring i vissa delar av lagen om val till Riksdagen den 26 maj 1909 m. m.

Vid föredragning af herr *Steffens* den 17 innevarande januari väckta och bordlagda motion, nr 2, om skrivelse till Kungl. Maj:t

angående utredning om möjligheterna och sättet för åstadkommande av större planmässighet, ändamålsenlighet och rättvisa uti beskattningen till stat och kommun, hänvisades denna motion till ett tillfälligt utskott.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 3, av herr *Johanson* m. fl., om anslag till låneunderstöd för enskilda järnvägar;

nr 4, av herr *Steffen*, angående gratifikation åt professor Gustav Sundbärg med anledning av hans nu avslutade utredning om emigrationen.

Avlämnades och bordlades följande motioner:

nr 5, av greve *Klingspor*, om anslag till bidrag för anläggande av nya samt förbättring eller omläggning av backiga eller eljest mindre goda vägar;

nr 6, av herr *Nilsson, Karl August*, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till omorganisation av patent- och registreringsverket;

nr 7, av herr *Gelotte*, om ändring i gällande bestämmelser angående lösen för bevis över växelprotest;

nr 8, av densamme, angående ändring av § 21 mom. 1 i förordningen om kommunalstyrelse på landet;

nr 9, av densamme, angående ändring av § 18 mom. 1 i förordningen om kommunalstyrelse i stad;

nr 10, av densamme, angående ändring av § 15 mom. 1 i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd;

nr 11., av herr *Petrén, Alfred*, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag rörande reglering av nattarbetet inom bagerier, konditorier och s. k. hembagerier;

nr 12, av herr *Malmborg* m. fl., angående skrivelse till Konungen med begäran om ytterligare utredning och förslag i fråga om statsstuteri vid Ottenby m. m.; samt

nr 13, av herr *Malmborg*, angående skrivelse till Konungen i fråga om beredande av ersättning åt friherre Sten Raab för liden förlust i anledning av kronans mot honom förda talan om återvinning av en fastighet.

Upplästes och lades till handlingarna Kungl. Maj:ts vid sammanträdet början avlämnade nådiga skrivelse med tillkännagivande, att Kungl. Maj:t i nåder förordnat statsrådet, riddaren av Kungl. nordstjärneorden Bror August Petrén att under innevarande års riksdag utöva den befattning med riksdagsärenden, som jämlikt § 46 i riksdagsordningen tillkommer en ledamot av statsrådet; och skulle underrättelse om denna nådiga skrivelses innehåll genom ut-

drag av protokollet meddelas vederbörande utskott samt de ledamöter, som hava inseende över Riksdagens kansli.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts under dagen avlämnade nådiga propositioner:

nr 2, angående fastställande av postverkets stat för driftkostnader år 1915; och

nr 3, angående fastställande av telegrafverkets stat för driftkostnader år 1915.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts under sammanträdet avlämnade nådiga propositioner:

nr 5, angående upplåtande av lägenheter från förra häradshövdingbostället Normlösa nr 1 Bredgård i Östergötlands län;

nr 6, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Västerlösa nr 6 Kornettsgård och förra häradsskrivarbostället Västerlösa nr 7 Södergård i Östergötlands län;

nr 7, angående upplåtande av en lägenhet från förra länsmansbostället Unnerstad nr 2 Mellangård i Östergötlands län;

nr 8, angående upplåtande av vissa till kronoparken Bona i Östergötlands län hörande lägenheter;

nr 9, angående upplåtande av en lägenhet från förra häradshövdingbostället Norr Ladugård nr 1 i Östergötlands län;

nr 10, angående försäljning av ett område från förra militieboställena Alvastra nr 1, 2, 3 och 4 m. m. i Östergötlands län;

nr 11, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Fettjestad nr 2 Ågård i Östergötlands län;

nr 12, angående upplåtande av lägenheter från förra skogvaktarbostället Åstad nr 1 i Östergötlands län;

nr 13, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Skedagården nr 1 i Östergötlands län;

nr 14, angående upplåtande av en lägenhet från förra profossbostället Horsaberg nr 1 i Jönköpings län;

nr 15, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Hamneda nr 5 Kronogård i Kronobergs län;

nr 16, angående upplåtande av lägenheter från Roma klosters kungsgård i Gotlands län;

nr 17, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Bjärröd nr 1 i Kristianstads län;

nr 18, angående upplåtande av en lägenhet från förra häradshövdingbostället Näs nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

nr 19, angående upplåtande av lägenheter från de till kronopark avsatta förra militieboställena Musland och Bullarby Östergård i Göteborgs och Bohus län;

nr 20, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Östra Näreby nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

- nr 21, angående försäljning av det till förra kronofogdebostället Bullsäng nr 6 Storegård i Älvsborgs län hörande Mellanskiftet;
- nr 22, angående upplåtande av en lägenhet från förra militiebostället Horn nr 7 och 8 Bredegård i Skaraborgs län;
- nr 23, angående upplåtande av lägenheter från det till kronopark avsatta förra militiebostället Finnäs nr 1 i Jämtlands län;
- nr 24, angående upplåtande av lägenheter från Vänngarns kungsgård i Stockholms län;
- nr 25, angående försäljande av vissa områden från förra militiebostället Long nr 3 Storegård i Skaraborgs län; samt
- nr 26, angående disposition av medel, som influtit i ersättning för av kronan verkställd förbättring å ett Vapnö fideikommisssegendom i Hallands län tillhörande flygsandsfältområde.

Justerades åtta protokollsutdrag för denna dag, varefter Kam-
marens sammanträde avslutades kl. 4,5 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.